

Raj Kumar, I.A.S.
Chief Secretary

Government of Gujarat
Block No. 1, 5th Floor,
Sardar Bhavan,
Sachivalaya,
Gandhinagar - 382 010
Phone : +91-79-23250301/03
Fax : +91-79-23250305

EXPLANATORY MEMORANDUM

Twenty Second Annual Consolidated Report for the period 01.04.2021 to 31.03.2022 of the Lokayukta, Gujarat State.

As required under Section 14(1) of the Gujarat Lokayukta Act, 1986, the Governor of Gujarat hereby places the Twenty Second Report of the Lokayukta for the period 01.04.2021 to 31.03.2022 before the Gujarat Legislative Assembly.

2. The report inter alia mention about the different Complaints against public functionary received by the office of the Lokayukta, Gujarat State and the proceedings taken up by it upon such complaints.

By order and in the name of the Governor of Gujarat,

Raj Kumar
Chief Secretary to Government of Gujarat.

Government of Gujarat

TWENTY SECOND
ANNUAL CONSOLIDATED REPORT
OF
LOKAYUKTA, GUJARAT STATE.

सत्यमेव जयते

Government of Gujarat

TWENTY SECOND
ANNUAL CONSOLIDATED REPORT
OF
LOKAYUKTA, GUJARAT STATE

OFFICE OF THE LOKAYUKTA
Lokayukta Bhavan,
Sector 10-B,
Gandhinagar – 382010.

THE TWENTY SECOND ANNUAL CONSOLIDATED
REPORT OF
LOKAYUKTA, GUJARAT STATE
ON THE PERFORMANCE OF FUNCTIONS
UNDER
THE GUJARAT LOKAYUKTA ACT, 1986
PRESENTED TO
H.E. THE GOVERNOR OF GUJARAT
IN COMPLIANCE WITH
SECTION 14(1) OF THE ACT
FOR THE PERIOD FROM
1st APRIL, 2021 TO 31st MARCH, 2022

CONTENTS

PART	DESCRIPTION	PAGE NO.
I	Introduction	1 to 27
II	History in brief of Gujarat Lokayukta Office.	28 to 34
III	Performance during the period of Report.	35 to 40
IV	Conclusion.	41 to 49
V	Annexures	51 to 60

PART - I

INTRODUCTION

In compliance of Section 14(1) of the Gujarat Lokayukta Act, 1986, I have the honour, privilege and pleasure of presenting this Twenty Second Consolidated Report of the performance of the office of Lokayukta, Gujarat State, for the period from 01-04-2021 to 31-03-2022.

1. The Institution of Gujarat Lokayukta was established on 26th July, 1988, in pursuance of the statutory provisions made under the Gujarat Lokayukta Act, 1986. I entered upon my office of Lokayukta Gujarat State on 23rd June 2020.
2. Institution of Lokayukta is an independent Forum available to the general public, in which they can effectively ventilate their grievances against administrative excesses and obtain redress. The proceedings conducted by the Lokayukta are of a quasi judicial character.

3. Though India has adopted democratic system of polity, it is lagging behind in many ways, particularly the important features of democratic society. Abraham Lincoln had said "democracy is of the people, by the people and for the people" suggesting that the government is made of the people of the Nations elected by them and working for them and ultimately for the betterment of the Nation. However, it requires introspection as to how India has not been achieving the standards. It appears that Mahatma Gandhi's idea of 'Ram Rajya' could only be in dreams. The concept of 'Ram Rajya' had the underlying idea of ideal society and clean society with minimum standards of moral accountability. Therefore, Administrative Reforms Commission led by late Shri Morarji Desai had submitted the report on "problems of Redressal of Citizens' Grievances." Ultimately, as a part of such requirement, the Institution of Lokpal and Lokayukta have emerged. The Institution of the Lokayukta has been created as a unique Forum

for the citizens where one can seek redressal against abuse or misuse of powers or non-exercise of powers by Public Functionaries. It therefore, creates a unique right for the citizens and citizens are expected to exercise such rights as sentinel to democracy.

4. Such Institutions, historically, have originated in Sweden (Scandinavian country) where it is called Ombudsman for the purpose of investigating into complaints against abuse or misuse of powers by Administrative, Political, Executive and Bureaucrats. This has been accepted over a period of time in Europe, America and Asia. The utility of the office of Ombudsman as an initiator of administrative reforms has also been acknowledged the world over since such an Institution draws attention of the Governments to the defects in the process of administration and recommends reforms too.

5. In a conference of All India Lokayuktas, the then President of India Honourable Mr. A P J Abdul Kalam had observed that the transparency and good governance are feasible either through technology or through an independent body providing an independent adjudicating and speedy settlement mechanism. The wide spread suspicion amongst the citizens about administrative and political corruption corrodes the very roots of democracy. Therefore, to revive the confidence of citizens and to strengthen the checks and balances of democratic system, such institutions are desirable.

6. The efforts have been made by the Government to curb the corruption and to bring around transparency. The history traces the battle against corruption into Rigveda which is the oldest literary monument of Indo-European races. The provisions were inserted in Indian Penal Code 1860 and thereafter efforts were made to put in place a comprehensive legislation with respect to

Prevention of Corruption as it was realized that the existing provisions under the Indian Penal Code were not adequate. Thereafter, parliament enacted the Prevention of Corruption Act, 1947 as a social legislation to curb the illegal activities of public servants. Thereafter, it was amended by Criminal Law Amendment Act, 1952 and later in the year 1964, by Anti Corruption Laws (Amendment) Act, 1964, based on recommendations of Santhanam Committee Report. Santhanam Committee also found that DSPE was inadequate to control the menace of corruption and suggested for "creation of an independent high level watchdog body". It led to establishment of Central Vigilance Commission in 1964. However, the periodical scrutiny suggested that the present system has fallen short. Therefore, the Government, accepting the recommendations from Judiciary and also Administrative Reforms Commission, accepted two tier machinery which is akin to Ombudsman, namely Lokpal

and Lokayukta at the Central and State levels respectively, for redressal of the grievances. The Judiciary and the Supreme Court has contributed by the observations in judgment in DDA V/S Skipper Construction Company (AIR 1996 SC page 2005). The Law Commission in its 166th Report submitted the draft Bill titled "The Corrupt Public Servants (Forfeiture of Property)" Bill. This gives the power to forfeit assets of the corrupt public servants and it extends to his close relatives and who acquired assets from corrupt deeds. This concept of forfeiture as a penalty was laid down "Smugglers and Foreign Exchange Manipulators (Forfeiture of Property) Act, 1970 (SAFEMA)". The constitutional validity was upheld by the Supreme Court in the case of Attorney General of India V/S Amratlal Pranjivandas.

7. The functions of Government having been transformed and expanded from the maintenance of law and order situation and tax collection functions to welfare and development functions and

multifarious nation building activities, several agencies have been established by the Government to provide a host of services to the people. The monopolistic nature of various essential and public utility services provided by the State has made the general public almost totally dependent on the State and through the State on the Public Functionaries and the officers.

8. The need for accountability has increased particularly with the onset of economic reforms. Globalization and liberalization have characterized our economy in recent years. These have been necessitated by the present day realities.

9. It is important to remember that the process of reforms has not reduced the role of the Government in economic decision making. The Government is now expected to play the role of a promoter and a facilitator of economic progress, while not being directly involved in economic activities. However, this change

does not in any way diminish the importance of transparency and accountability, which are the life-breath of a democracy.

10. In recent years, popular disillusionment and cynicism over widespread corruption has accelerated. Therefore, transparency and accountability in public administration is an essential and vital requirement for an efficient and effective system of governance and for socio-economic development in democracy. An important requirement for ensuring transparency in governance is the absence of corruption. There should be effective laws, rules and regulations, governing every aspect of public life and effective and fair implementation and enforcement of these laws, rules and regulations.

11. Corruption is an abuse of public resources or position in public life for private gain. Corruption increases when the control on public administration is weak and division of power between the political executive and bureaucracy is ambiguous. This tends to

promote the undesirable nexus between the politicians, the bureaucrats, and big businessmen. The increase of opportunities for State intervention in social and economic activity has increased the opportunity for political and bureaucratic corruption. Corruption poses a danger not merely to the quality of governance but is undermining the very foundation of the Society and the State. Corruption in defense purchases and other purchases and contracts undermines the security of the State. There seems to be a nexus between terrorism, drugs, smugglers and politicians, as stated in the Vohra Committee Report. It may also be mentioned that corruption flourishes because the results of Court cases regarding corruption are not encouraging, due to inefficient investigation, delay and indifferent trial. The acceptance of corruption as an inexorable reality has led to silent reconciliation to accept as a way of life. Thus the inadequacies of the criminal justice system should be properly attended to and the

administrative and the judicial systems are required to be tightened up. The reforms in Criminal Justice System or Justice Delivery System is required to be focused to give effective solution to the issues in public interest.

12. Various measures – legal as well as administrative are required to be undertaken to promote transparency and accountability in Public administration.

13. To ensure transparency in administration, it is submitted that for every official institution of governance, there should be a corresponding non-Government institution in the Civil society to supplement, support and monitor the functioning of the official institution.

14. The Supreme Court of India in the case of Vineet Narain Vs. Union of India (A.I.R. 1988 SC 889) has observed as under :

" The principles of public life are of general application in every democracy and one is expected to bear in mind while scrutinizing the conduct of every holder of public office. The holder of public

offices are entrusted with certain powers to be exercised in public interest alone and therefore the office is held by them in trust for the people. Any deviation from the path of rectitude by any of them amounts of breach of trust and must be severely dealt with instead of being pushed under the carpet. It is the duty of the judiciary to enforce the rule of law and therefore to guard against the erosion of the rule of law."

15. Need for a Comprehensive Law on Public Servants:

A law in relation to public servants as defined in Sec.2(c) of the Prevention of Corruption Act 1988, and Sec. 21 of the Indian Penal Code is necessary. Such an act must be comprehensive in nature and must also deal with acquisition of assets of public servants. The law must provide the manner in which properties can be held by the wife, minor children, near relatives of a public servant. The statute may also provide that if proper statutory procedures of reporting and verification are not followed, the burden of proof may be placed on the holder of the property to show that the same was not acquired by him benami.

16. The inadequacies in the existing law may also be pointed out. Mere prosecution under the IPC or the Prevention of Corruption Act is not sufficient. Apart from the fact that such prosecutions are very rarely launched and even when they are, the conviction is very rare. Unless the fruits of corruption are taken away, the fight against corruption would be very frustrating. A law for forfeiture of property of corrupt public servants, other than through the route of conviction is absolutely necessary. For this purpose, the appropriate authority should be clothed with necessary powers of investigation, verification, enquiry and the power to gather and receive information from any source, authority, institution or organization. It would not be a case of conviction by criminal courts. The only obligation of such authorities is to observe the principles of natural justice.

17. In *Common Cause Vs. Union of India* (AIR 1996 SC 3539), the Supreme Court has observed as under :

" It is high time that the public servants should be held personally responsible for their mala-fide acts in the discharge of their functions as public servants. With the change in socio-economic outlook, the public servants are being entrusted with more and more discretionary power even in the distribution of government wealth in various forms. No public servant can say 'you may set aside an order on the ground of mala-fide but you cannot hold me personally liable.'. No public servant can arrogate himself the power to act in a manner which is arbitrary".

18. The Supreme Court directed one Minister to pay a sum of Rupees Fifty Lac by way of exemplary damages to the Government, likewise the other Minister was asked to pay a sum of Rupees Sixty Lac by way of exemplary damages. The Court in both cases, concluded that the actions of the Ministers amounted to misfeasance of public property.

19. In the light of the above discussion, a comprehensive law needs to be enacted to provide that where public servants cause loss to the state by their mala-fide actions or omissions of a palpable character to be defined, they should be made liable to make good the loss caused by them to the State and in addition, would be open to imposition of exemplary damages. The principles must include cases of misuse of official position and acts

outside authority. The expression 'public servant' must be extended to all public servants as defined in the Indian Penal Code and the Prevention of Corruption Act 1988, and should include Members of Parliament, Members of State Legislatures and Ministers. Such a law would be more effective than a mere criminal prosecution under the I.P.C. or P.C. Act.

20. The law must provide that proceedings there-under can be taken on the basis of information received, including an audit report or a report of any commission, committee or body competent to examine the relevant facts. The authority empowered to take proceedings must be an independent high level officer/agency, whose tenure, conditions of service and independence should be firmly and fully guaranteed. Different authorities may be prescribed for different classes of public servants.

21. Necessity for a law to provide for confiscation of illegally acquired property:-

In the present context of unethical enrichment by public servants by acquiring property through corrupt means, it is necessary to enact a law providing for confiscation of illegally acquired assets of public servants.

22. In the case of Delhi Development Authority V/s. Skipper Construction Company(P) Ltd., (AIR 1996 SC 2005), the Supreme Court has made the following observations:

“ A law providing for forfeiture of properties acquired by holders of public office (including officers/posts in the public sector corporations) by indulging in corrupt and illegal acts and deals, is a crying necessity in the present state of our society once it is proved that the holder of such office has indulged in corrupt act, all such properties should be attached forthwith; law should place the burden of proving that the attached properties were not acquired with the aid of money/Properties received in the course of corrupt deals upon the holder of that property.”

23. The Supreme Court, by a unanimous nine-judge court Bench decision in Attorney General of India Vs. Amratlal Pranjivandas 1994(5) SCC 54 – laid down this law while dealing with the constitutional validity of the Smugglers and Foreign Exchange Manipulators (Forfeiture of Property) Act, 1976.

24. This Act placed the burden of proof squarely upon the smuggler and foreign exchange manipulator to establish that the assets owned by him or members of his family have been lawfully acquired.

25. It is therefore appropriate that in the proposed legislation to forfeit the property of the public servant, the burden of proof should be placed on the holders of such property. It may be noted that this is the principle of Sec. 106 of the Indian Evidence Act, 1872, which reads as follows:

Section-106: Burden of proving fact especially within knowledge.

"When any fact is especially within the knowledge of any person, the burden of proving that fact is upto him."

It is implied that the burden is on such public servant to account for the sources for the acquisition of disproportionate assets and if he fails to satisfactorily account for his assets, he is liable to be convicted.

26. Acting upon these observations of the Supreme Court in the above judgment, the Law Commission of India submitted 166th Report on corrupt public servants (Forfeiture of Property) bill recommending to the Central Government to introduce a Bill in

Parliament for forfeiture of illegally acquired property of public servants.

27. Thereafter, in August 1997, Commissioner of Central Vigilance Commission, Shri N. Vittal submitted a request to Law Commission of India to draft a bill "encouraging and protecting Honourable persons to expose corrupt practices on the part of Public Functionaries (Whistle Blower)". Such a law has already been made in UK, US and Australia. Therefore, the Government was pressed to come out with such an enactment for the protection of whistle blowers following murder of Shri Satyendra Dubey who exposed corruption in the National Highway Authority. Thereafter Law Commission had taken cognizance and drafted the Public Interest Disclosure "Protection of Informers Bill, 2002".

28. India has taken the steps to address the issue of corruption and made laws like FERA as well as Prevention of Money

Laundrying Act (PMLA Act), and RTI Act. Similarly, the Investigating Agencies also have been set up to investigate such specialized activities suggesting corruption. However, it is required to be noted that the word "bribe" has not been defined in the Prevention of Corruption Act, 1988. Similarly the terms "Corruption" and "gratification" are not defined in IPC. However, by judicial interpretation, the words have been interpreted to mean any payment for giving satisfaction to the Public Servant who received it.

29. One of the measures adopted in several western countries to fight against corruption in administration is enactment of a Public interest Disclosure Act. The object of such enactment is to improve accountability in government and public sector organizations by encouraging people not to turn a blind eye to mal-practices taking place in their organization but to report the same to specified authorities.

30. An experienced corrupt public servant knows how to circumvent internal control proceedings. Such person indulges in such activities either by himself or in collusion with others – whether employees or outsiders. Whenever corruption or malpractice take place, some or the other person in organization is bound to know about it. The Act enables such person to lay such information before the specified authority and thus promote public interest. The Act provides for protection of whistle blowers from dismissal and victimization by making appropriate provisions in that behalf.

31. The Act is aimed at improving accountability within the government or public sector organizations by allowing the employees to inform the appropriate authority or organizational or individual wrong doing either in a confidential manner or by a public report. The Act should provide that the authority receiving

such information should be an independent person and not be a part of the concerned government or public sector organization.

32. If any information is received by him confidentially containing some allegations, he must investigate the same without humiliating the public servant or the whistle blower.

33. It must also be ensured that the persons who lay correct and true information about the illegalities shall be protected and may even be rewarded. It is equally necessary to ensure that this whistle blowing facility is not abused to settle personal vendetta.

34. There are pitfalls in such a measure because of the possibility of its abuse by persons out of vindictiveness or for purpose of retaliation. However, the concerned authority may use his discretion and act only if he reasonably believes the information to be bonafide.

35. In this connection it may be relevant to refer to an organization in the U.K. – ‘Public Concern at Work’ active in this

field which has received the recognition of the government of U.K. in their white paper – ‘ The Governance of Public Bodies’ The government has accepted the important role of whistle blowing in ensuring probity and accountability and in that connection has referred to the said organization as the leading organization in this field. The said organization has published a number of papers espousing the cause of whistle blowing, including some case studies.

36. It is stated in one of the papers that “In policy terms, the most important development in recent years has been the Nolan Committee’s endorsement of whistle blowing as a means of ensuring and demonstrating high standards in public bodies

The term ‘Whistle blowing’ has been used to mean confidential raising of problems within an organization or within an independent review structure associated with that

organization, not in the popular sense or leaking information to the media”.

37. Whistle blowing in India brings to mind the painful case of Satyendra Dube of Bihar, an Engineer in the Prime Minister's National Highway Construction Organization. Shri Dube confidentially reported some irregularities to the authorities. He was subsequently murdered and several other deaths have also been reported in this connection. Reference may also be made to the murder of RTI activist Amit Jethva in Gujarat and murders of several other RTI activists across the country.

38. It may be noted that the Public Interest Disclosure and Protection of Persons making the Disclosure Bill, 2010 has been introduced in Parliament.

39. Enactment of the Right to Information Act:-

Right to receive and right to impart information have been held to be part of freedom of speech and expression, guaranteed by

Article 19(1) (a) of the Constitution of India, subject of course, to the reasonable restrictions to the extent permissible under Article 19 (2).

40. If the people are to perform their role as sovereign and instruct their government, they must have access to all information, ideas and points of view. This right to freedom of speech is crucial not only in determining policy but in checking the government in its implementation. The government thus should have no authority to withhold information from the citizens.

41. Freedom of speech is vital to the process of peaceful social change. It allows ideas to be tested in advance before action is taken.

42. The British Parliament has enacted the Freedom of Information Act, 2000. The Act provide a right of access to recorded information held by public authorities. They are bound to make certain information public as a matter of course.

43. The Government of India has recognized the importance of this right and has passed the Right of Information Act, 2005. The Act ensures, to a large extent, the freedom of information to citizens with respect to the functioning of the government. It casts an obligation upon public authority to furnish such information, wherever asked for.

44. It may have been better if the said Act also provided for the Government making information public, without a request thereof, from anyone, concerning matters involving major policy proposals and major multilateral agreements proposed to be entered into. Very often, people who are going to be affected by such policies/ projects/agreements are not even aware of them, and much less of their impact and consequences on their lives. The experience of WTO agreements signed by the government of India in 1994 without taking the Parliament or the States or the people in confidence, and without a national debate on the pros and cons

of the said agreement, is a significant example. The Union government has concluded several agreements under its executive power even as regards subjects in the State List.

45. Enactment of legislation with some agreed improvements is necessary. It should provide for an open government and a transparent administration.

46. The Right to Information Act, 2005 has been passed and is in force.

47. Exception to Section 22 of the Gujarat Lokayukta Act, 1986 is as under:

“ The Lokayukta may, by a general or a special order in writing, direct that any powers conferred or duties imposed on him by or under this Act (except the power to make reports to the Governor under sections 12 and 13) may also be exercised or discharged by such of the officers, employees, or agencies referred to in section 15 as may be specified in the order”.

In the above provisions of the Act, from the exception i.e. *(except the power to make reports to the Governor under sections 12 and*

13) the words and figures **sections 12 and 13** are required to be removed because under Sections 12 and 13, there is no provision to make reports to the Governor. As such, for the words and figures "**sections 12 and 13**", the word and figure "**section 14**" is required to be substituted.

48. The present day scenario in the Indian democracy has a crisis of confidence and the corruption at all levels. Therefore, the Institution of Lokayukta which has been set up, has to be made more effective and to enable it to have a better and effective role, more discretion is required to be given. Therefore, it requires suitable modifications in the Act which puts the bars and restrictions on the powers and functions of the Lokayukta under the Lokayukta Act. If the office of the Lokayukta is to function effectively to enhance the confidence of the people, there has to be a fresh look at the provisions of the Lokayukta Act with suitable modifications referred to in the report at later stage, which in turn,

make it more effective. For example, the Lokayukta may be empowered to make the inquiry or investigation in any matter of public importance and/or public interest by suitable amendments in the Gujarat Lokayukta Act, 1986 including necessary amendment in Section 7 of the Act which provide for inquiry or investigation qua only against Public Functionaries. Instead, the scope may be widened to give more discretion for making inquiry or investigation in any matter of public importance ,irrespective of any allegations or charges qua the Public Functionary. Thus, the inquiry or investigation could be made even if there is no allegation or charge against any Public Functionary but if it reflects a flaw in the system or administration affecting the members of public at large or the public finance, the inquiry or investigation could be made by the Lokayukta.

∴

PART- II

HISTORY IN BRIEF OF GUJARAT LOKAYUKTA OFFICE

49. The Lokayukta Institution has been brought into existence in our State since July 1988. It began functioning at Town Hall Annexe, Sector-17, Gandhinagar as it did not have its own accommodation. Subsequently, the present accommodation 'Lokayukta Bhavan' was built exclusively for this Institution and the office started functioning at the Lokayukta Bhavan from 19th November 2002.

50. This being my second report after taking charge of this Institution of Lokayukta, I propose to submit my performance under the Act during the period from 01-04-2021 to 31-03-2022.

51. 03 Investigation cases, 14 Inquiry cases and 139 Misc. Applications were pending as on 01-04-2021. Moreover, 01 Investigation case, 08 Inquiry cases and 240 Misc. Applications have been received during the period from 01-04-2021 to 31-03-2022. As such 04 Investigation cases, 22 Inquiry cases and

379 Misc. Applications (Total cases 405) are to be dealt with during the year 01-04-2021 to 31-03-2022.

52. Out of above total 405 cases, i.e. 15 Inquiry cases and 365 Misc. Applications have been disposed off up to 31-03-2022. As such 04 Investigation cases, 07 Inquiry cases and 14 Misc. Applications (Total 25 cases) are pending to be disposed of as on 31-03-2022.

The Lokayukta has, in some matters, made suggestions for the issues involved in the complaints or the inquiry cases before it. For example, in an Inquiry No.9/2020 regarding the Pathology Laboratory, the issue involved has been regarding the registration and functioning of the Pathology Laboratory and the directions of the Hon'ble Apex Court. The contempt proceedings were already initiated before the Hon'ble High Court. In that view of the matter, having regard to the steps taken by the Government including the proposed Act known as Gujarat Clinical (Registration) Act, 2021

the recommendations/suggestions have been made that the Government in the Health and Medical Services Department may have more closer scrutiny on the relevant issues in the aforesaid Act with regard to the qualifications, accountability and the aspect of registration which will be outside the responsibility of a person or a clinical establishment.

Similarly the complaints have been made with regard to the benefits to be given under the policy or the Drought Manual in case of shortfall of rain or the scarcity. As the issues involved in the PIL before the Hon'ble High Court and what has transpired in the Inquiry No.12/2018 before this Forum, the same has been disposed off in view of the detailed reply by the Government as to the different criteria adopted for the area of scarcity or the shortfall of rain. However, as it is a matter of policy, this Forum has not gone into further details leaving it to the Government as PIL is pending before the Hon'ble High Court.

53. MANPOWER

The present position of the sanctioned staff, the post filled in and the mode of appointment is mentioned below:-

Permanent Posts: 25

Sr. No	Designation	No.of Sanctioned posts	Pay scale (Rs.) (As per 7 th Pay Commission)	No.of posts Filled in	Mode of recruitment
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1	Lokayukta	1	2,50,000/-fixed	1	Statutory
2.	Registrar	1	70,510-1540-76,770(As per 6 th Pay commission)	1	Re-employment from the Cadre of District Judge
3.	Dy. Registrar	1	78,800-2,09,200	0	Vacant
4.	Assistant Registrar	1	56,100-1,77,500	1	Contractual appointment
5.	Secretary	1	56,100-1,77,500	1	Contractual appointment
6.	Section Officer	1	44,900-1,42,400	1	Contractual Appointment
7.	Private Secretary	1	44,900-1,42,400	1	Contractual Appointment
8.	Gujarati Steno Gr.I	1	44,900-1,42,400	1	Contractual Appointment
9.	Assistant	3	35,400-1,12,400	2	Contractual Appointment
10.	Eng.Steno Gr.II	1	35,400-1,12,400	0	Vacant
11.	Clerk	1	19,900-63,200	1	Contractual Appointment with fixed pay

12.	Gujarati Typist	1	19,900-63,200	1	Contractual Appointment
13.	Driver	2	19,900-63,200	2	2-Regular Appointment
14.	Chobdar	1	15,700-50,000	1	Contractual Appointment
15.	Peon Cum-Driver	1	15,000-47,600	0	Vacant
16.	Peon	5	15,000-47,600	3	Regular Appointment
17.	Watchmam	1	15,000-47,600	-	Outsourcing Agency is hired
18.	Sweeper- cum-Hamal	1	15,000-47,600	-	Outsourcing Agency is hired
Temporary Post-3					
19.	Investigation Officer	1	67,700-2,08,700	0	Vacant
20.	Section Officer	1	44,900-1,42,400	1	Contractual Appointment
21.	Clerk-Cum- Typist	1	19,900-63,200	1	Contractual Appointment

Note: (1) All these temporary posts are being continued from year to year.

Total Posts (Permanent & Temporary) :- 28

Filled- in posts :- 20 Vacant Posts:- 08

- (2) The Officers/Employees who retired on superannuation have been appointed on Contractual basis and are being paid 90% or 35% salary as the case may be, of their last pay getting

at the time of superannuation, as per the Government in General Administration Department Resolution No. REM/102002/UOR/82/G-2, dated 07/07/2016 and Resolution No.REM/102018/253277/G-2, dated 04/11/2019 respectively. The post of Clerk is filled in by appointing suitable fresh candidate on contract actual basis with fixed pay of Rs.15,000/-.

54. Thus the sanctioned strength of the office establishment including the Lokayukta is "28", out of which 07 Posts as mentioned in Column-6 above have kept vacant due to the pandemic situation of Covid-19 in the State and all over the country. As well as at present there is no sufficient work of investigation of the cases, hence the post of Investigation Officer is not required to be filled-in. So far as the post of 'Watchman' and 'Sweeper-cum-Hamal' is concerned, as per the present policy and practice of the Government, security arrangement for the protection of Office building is made through private agency on Annual contract basis, and for House keeping (cleaning) work of the office is being taken from the private agency on annual contract basis.

55. Total budget provision required to be made every year to run the office comes to Rs. 1.95 crore approximately.

56. The administrative structure of the office consists of three branches/wings viz. (1) Judicial branch (2) Administration & Establishment branch and (3) Accounts branch. The Judicial branch is headed by the Registrar, the Administration & Establishment branch is headed by the Assistant Registrar and Account branch is headed by the Secretary. The channel of submission of the work originated at branch level is as prescribed under the Office Orders.

⋮

PART III

PERFORMANCE DURING THE YEAR.

57. This part forms core area of the report and is related to the main and important aspect of the functioning of the Lokayukta Institution in the State. The figures and details about the complaints dealt with by this Institution during the period under report, for investigation purpose, under the provisions of the Gujarat Lokayukta Act, 1986 are tried to be projected in this part, just to show the working of the Institution, but the real picture of the strength and capability of the Institution would perhaps not emerge out thereby and it is difficult to get the unused faculty of the Institution posed, merely on the basis of these figures. This obviously happens because, as I personally feel, the Gujarat Lokayukta Act, 1986 provides for the limited role to play by the Lokayukta. The Lokayukta has quite limited jurisdiction and power both in scope and effectiveness and this is the main cause for lean in flow of complaints.

58. I intensified my activity and concentrated over the old cases first and also took up simultaneously new cases of the year 2021-2022, which required urgent attention.

59. Therefore, a comprehensive look with proper legal framework is required to counter the menace of corruption. It is well accepted that the corruption is believed to have penetrated every sphere of activity and it is prevalent and accepted in every walk of life.

60. It must be expressed upon in public life that corruption may be personally beneficial to a few – to payer as well as to recipient of bribe - but collectively it is detrimental to economic health of the country and also to political system and public in general.

61. Therefore, establishment of Institutions like Lokayukta are steps for providing clean, transparent and accountable Government to the people. It is therefore hoped and desired to have necessary steps taken both by Legislature in providing legal framework and the Executive Government for laying down the

procedures with sufficient checks and balance, which in turn, calls for objectivity with transparency in the governance and the administration.

62. Leave and Vacation.

Rule 8(1) and 8(2) of the Gujarat Lokayukta (Conditions of Services) Rules, 1992 read as follows:

" 8 Leave – (1) The matters regarding leave admissible to the Lokayukta shall be governed by the rules applicable to the Chief Justice of the High Court of Gujarat subject to the modification that the Lokayukta shall be entitled to leave on full allowances at the rate of one month from each completed year of service and proportionately for the remaining period of service.

(2) The Lokayukta shall have vacation of 30 days in each year during the time as may be fixed by him"

However, during the year i.e. 01-04-2021 to 31-03-2022, the undersigned had availed vacation only for 4 days. As well as leave only for 8 days due to health issues and hospitalization.

63. The details about the cases along with information about their receipt and progress made therein are given in **Annexure-I, II and III** enclosed herewith.

64. For the awareness of the people regarding the provisions and procedure for filing complaints before the Lokayukta, a board is displayed at the entrance of the office. Pamphlets (**Annex. IV**) are affixed in the office.

65. MISCELLANEOUS ADMINISTRATIVE WORK

(1) Work of destruction of old and time barred record due for destruction has been completed.

(2) Opened a Helpline to help the people and said work is entrusted to Assistant Registrar.

(3) The office has got registration on 'Gem Portal' for purchase of office equipment, Stationery items etc. and getting various services from the registered agency.

(4) Prepared duty list and handover to the concerned officers and employees of this Institution.

(5) Work undertaken for physical verification of pending cases, disposed off cases, dead stock register and library books.

(6) For the speedy process, we serve summons and notices to the witnesses and parties concerned through Police Station as per Rule-24(2) of the Gujarat Lokayukta Rules 1989, by post, fax and by e-mail and at times, intimations are being sent by SMS as an additional measure. To curtail the expenses in Miscellaneous Applications, communication to the complainant is also being made by Inland letter (**Annexure V**).

(7) A sum of Rs. 12,000/- has been deposited by (12) twelve complainants (1000 x 12) at the time of filing the complaint, as provided under Section-9(4) of the Gujarat Lokayukta Act, 1986. As per the orders passed by the Lokayukta for disposal of the said complaints, notice has been served to respective

complainants to claim refund of the deposit amount. However, If the complainant will not claim for refund of deposit amount within the statutory period of 12 months from the date of disposal of the case, all that amount shall be credited to the Government as per provisions of Rule-34 of the Gujarat Lokayukta Rules, 1989.

(8) An amount of sum of Rs. 2000/- forfeited as per the orders of the Honourable Lokayukta under Section 21(a) of the Gujarat Lokayukta Act, 1986, and has been credited to the Government.

(9) The official website "[https://lokayukta.gujarat.gov.in.](https://lokayukta.gujarat.gov.in)" of the Lokayukta Office has been created. For the information and knowledge of the public at large, the Gujarat Lokayukta Act 1986, The Gujarat Lokayukta Rules 1989 have been uploaded in English and Gujarati language. As well as Pro-active disclosures under RTI Act 2005, information regarding staff, Helpline number etc. have also been uploaded on the official website.

::::

PART – IV

CONCLUSION

66. Lokayukta Institution is necessary for probity in public life and for better, effective and enduring functioning of democracy. The Institution is must for legitimacy and credibility of the democratic system. The key task of this office is to ensure that all those who wield authority, retain a clear sense of responsibility towards individual citizen. There should be no compromise with the basics of this Institution.

67. Corruption is defined as the use of public office for private gains. It could be eliminated provided there is effective check and vigilance over the executive. The corruption has slowed down economic progress and poverty alleviation. It has impact on the nation's security system also. There should also be a firm will to eliminate corruption.

68. Corruption is found to be one of the most damaging consequences of poor governance. Corruption lowers investments and hinders economic growth and human development by limiting access to basic social services as well as increase in the cost of their delivery. It also increases poverty, subverts the financial system and undermines the legitimacy of the State. The cost of corruption to a nation is very high.

69. We have to curb the corruption at the higher places to bring about transparency and improvement in the system and governance. Therefore, every trace of favoritism, nepotism and laxity has to be checked, which in turn will help in improving and raising the standard of efficiency in administration and public welfare or the social welfare. It may also help in instilling the faith and confidence of the people in such Institution. It is required to be noted that in the index of corruption, we have a bad record which has put us at the highest level.

70. The Lokayukta Institution has come to be regarded as "Citizen's Watchdog" against abuse or non-use of the discretionary administrative power exercisable on behalf of the Executive Wing of the Government, by public servants. This Institution is also regarded as 'Executive Government Safety Valve' since it helps them in preventing, controlling and abating mal-administration and corruption by its public servants by means of his investigation reports to the competent authorities in Government and saves such Governments from possible accusation of mal-administration and corruption.

71. This Institution of Lokayukta as an Ombudsman is aimed at redressal of individual cases of the citizens with the limitation of the discretion and the power under the Gujarat Lokayukta Act 1986. Therefore, the intervention of this Institution with limitation in some cases having the public interest is to bring about transparency, accountability and/or improvement in the system,

which in turn, helps in redressing the grievances or the public issues. Sometimes the procedure is giving rise to the individual cases and therefore, to bring about some corrections or improvement on the part of administration are pointed out by the Ombudsman which paves the way for good governance of the government in public interest.

72. If we desire to have an efficient administration with better transparency and accountability, then the State must accept the importance of such Institution of Lokayukta. Therefore, if such institutions are to be made effective for the faith of the people, a more discretion with suitable amendment in the Gujarat Lokayukta Act, 1986 is required. The provisions of section 7 of the Gujarat Lokayukta Act, 1986 specifically provides for inquiry or investigation qua the "Public Functionary" as defined in section 2(7) of the Act. However, with suitable amendment in the Lokayukta Act, particularly section 7 of the Act, it is required to be

added or inserted that inquiry or investigation could be made in any matter of public importance or public interest involving the accountability and transparency of the system or the functioning of the administration. There should be more autonomy for the Lokayukta to function in the public interest which may enhance the faith and confidence of the people in such Institution.

While considering reforms it has to be stressed that the legal framework including the Prevention of Corruption Act and laws of such other institutions like the Lokayukta or the Central Vigilance Commission are lacking in necessary discretion and powers. There should be an appropriate legal provision for the necessary effective measures against those who are involved in corruption. Lack of effective deterrence in the form of punishment for corruption and the lack of supervision could be described as cause for corruption. The provisions which are not stringent create the impression that the person may get away with his corrupt

activities or misconduct and even if the steps are taken including the criminal cases, the punishment are ineffective to provide any deterrence to those indulging in corrupt practices. In my opinion, as it has been a matter of discussion and debate that a person who is guilty or found indulging in corruption, there should be a specific provision or mechanism to trace such wealth which has been amassed by corrupt practices and there should be effective legal provisions for confiscation of such wealth which has been amassed illegally. The provision of section 20(1) of Prevention of Corruption Act referring to the burden of proof and presumption oblige to draw a legal presumption with reference to the Evidence Act, 1872 could be suitably modified to provide for a consequential presumption also for disproportionate assets, when the accused or person found guilty has failed to explain about the source and the burden should be on such person guilty of corruption including qua the family members. There may be a provision that it is not

only the person involved, but his close relatives like family assets should be considered unless it has been explained that they have independent source of income. The prevention of disproportionate asset which has been found in the prevention of corruption Act and the system require more stringent provision within the legal framework.

The international conventions regarding corruption also require to be examined in as much as in spite of the statute like Foreign Exchange Act, 99 (FEMA) and PMLA, Act (Prevention of Money Laundering Act) has some limitation regarding extra territorial application of the Act as it extends to territory of India. Therefore, by necessary statutory provision or the legal framework the persons who are found indulging in such corrupt practices in violation of this statute could also be traced which would make the system more effective. It may be stated that the Bribery Act of UK or the FCPA of USA could be examined for the appropriate legal framework.

73. The efforts have been made with the co-operation of Government and its departments to have quality in maintenance and execution of work which in turn call for improvement in the functioning of the system. Therefore, there have been suggestions and necessary follow up for the correction and performance in the system with more accountability. We may make a note of appreciation for the co-operation and response.

74. I appreciate the response and co-operation received from the various Officers and Authorities of Government departments to my communications on functional business as also on usual proposals and issues.

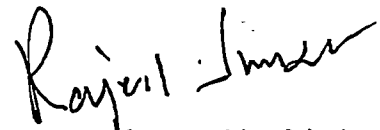
75. Let me mention here that I have been getting due response and co-operation from Government in resolving administrative problems of this Institution through the General Administration Department.

76. I must acknowledge the services rendered by my Registry from whom I have received full co-operation.

77. At the end, I may mention that I have tried to cover up all the aspects of performance of the period from 01-04-2021 to 31-03-2022. However, if anything is left out, the same would be mentioned in the next Annual Consolidated Report.

Gandhinagar

Date: 21/06/2022

(Rajesh H. Shukla)

Lokayukta
Gujarat State

PART - V

Annexure-I

INVESTIGATION

List of progress made in investigation cases during the period from 01/04/2021 to 31/03/2022.

Sr. No.	Case No.	Date of receipt/ Registration	Nature of Complaint/ Application	Final Outcome
1	2	3	4	5
1.	Investigation Case No.04/2015	05/08/2015	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers and favoritism	Public Functionary had filed a Special Civil Application No. 18865 of 2015 in the Honourable High Court of Gujarat. The same was dismissed on 04/02/2016. Against the said order the Public Functionary has filed L.P.A. bearing No. 138/16, which is admitted on 03/03/16, by the Hon'ble High Court and Civil Application No.1935/16 in L.P.A. No.138/16 for stay. The Hon'ble Court has by its order dated

				05/04/2016 stayed the proceedings before the Lokayukta and the said stay order is being extended from time to time. Hence the undersigned is not in a position to prosecute this proceeding.
2.	Investigation Case No.01/2021	21/01/2021	Reference made by His Excellency, Governor of Gujarat Gandhinagar complaining against Public Functionary regarding misuse of powers, irregularity & corruptions.	Pending for hearing and Fixed on 27/06/2022
3.	Investigation Case No.02/2021	04/02/2021	Reference made by His Excellency, Governor of Gujarat Gandhinagar complaining against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity & corruptions.	Pending for hearing and Fixed on 27/06/2022 -
4.	Investigation Case No. 1/2022 (Suo-moto Inquiry No.11/2020 is converted into this Investigation Case.	06/01/2022	On the basis of news published in Gujarati Daily News Paper Sandesh, Suo-moto action is taken to investigate the misuse of powers, irregularities & corruption etc. Made by the Public Functionary.	Pending for hearing and evidence. Fixed on 24/06/2022.

Annexure-II

INQUIRY CASES

List of progress made in Inquiry cases during the period from
01/04/2021 to 31/03/2022.

Sr. No.	Case No.	Date of receipt of complaint.	Nature of Complaint/Application	Final Outcome
1	2	3	4	5
1.	Inquiry No. 12/2018	30/11/2018	Complaint against Public Functionary regarding misuse of Powers and irregularities etc.	This Inquiry has been disposed off on 21/03/2022.
2.	Inquiry No. 01/2020	28/08/2020	Suo-moto action taken on news published in Gujarati Daily News Paper- Divya Bhashkar dtd. 26/08/2020 pertaining to poor maintenance of Roads of Ahmedabad City as well as State of Gujarat.	Pending for further hearing and final orders.
3.	Inquiry No. 02/2020	03/09/2020	Complaint against Public Functionary regarding misuse of powers, irregularity and etc.	As there is no reasonable ground for conducting investigation hence this inquiry had been disposed off on 05/08/2021.
4.	Inquiry No.04/2020	01/10/2020	Complaint against Public Functionary regarding misuse of powers, irregularity etc.	This Inquiry is pending for hearing and evidence. It is fixed on 27/6/2022.

5.	Inquiry No.05/2020	07/10/2020	Complaint against Public Functionary regarding misuse of powers, irregularity & etc.	As there is no reasonable ground for conducting investigation hence this inquiry had been disposed off on 28/06/2021.
6.	Inquiry No.06/2020	07/10/2020	Complaint against Public Functionary regarding misuse of powers, irregularity and etc.	As there is no reasonable ground for conducting investigation hence this inquiry had been disposed off on 28/06/2021.
7.	Inquiry No.07/2020	08/12/2020	Complaint against Public Functionary regarding misuse of powers, irregularity and etc.	As there is no reasonable ground for conducting investigation hence this inquiry had been disposed off on 18/6/2021.
8.	Inquiry No.08/2020	08/12/2020	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity & etc.	As there is no reasonable ground for conducting investigation hence this inquiry had been disposed off on 18/6/2021.
9.	Inquiry No.09/2020	19/12/2020	Suo-moto action taken on news published in Gujarati Daily News Paper-Gujarat Samachar dated 21/05/2018 about illegal Pathology Laboratory in Gujarat.	As there is no reasonable ground for conducting investigation, inquiry had been disposed off on 17/10/2021. The copy of order was sent to State Ministry of Health & Services for taking necessary

				steps as may be deemed fit.
10.	Inquiry No.10/2020	19/12/2020	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity and etc.	Pending for hearing and orders fixed on 23/06/2022.
11	Inquiry No.11/2020	19/12/2020	Suo-moto action taken on news published in Gujarati Daily News Paper-Sandeshdtd 15/4/17 to get remove the illegal encroachment made by the party on Govt. land.	As there are reasonable grounds to investigate this case, it is ordered on 06/01/2022 to convert this Inquiry in to Investigation Case and as such it is registered as Investigation Case No. 01/2022.
12	Inquiry No.12/2020	19/12/2020	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity and etc.	As there is no reasonable ground for conducting investigation, this inquiry had been disposed off on 18/06/2021.
13	Inquiry No.15/2020	20/12/2020	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity and etc.	The matter is sub-judice as well as no sufficient evidence is produced. As such there is no reasonable ground for conducting investigation, hence this inquiry had been disposed off on 24/09/2021.

14	Inquiry No.16/2020	21/12/2020	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity and etc.	As there is no reasonable and sufficient ground for conducting investigation, this inquiry had been disposed off on 11/11/2021.
15	Inquiry No.01/2021	16/09/2021	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity and etc.	As there is no reasonable ground for conducting investigation, this inquiry had been disposed off on 21/03/2022.
16	Inquiry No.02/2021	21/09/2021	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity and etc.	As there is no reasonable ground for conducting investigation, this inquiry had been disposed off on 28/10/2021.
17	Inquiry No.03/2021	21/09/2021	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers,irregularity and etc.	As there is no reasonable ground for conducting investigation, this inquiry had been disposed off on 24/09/2021.
18	Inquiry No.04/2021	21/09/2021	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity and etc.	This matter is pending for hearing and adjourned on 28/06/2022.

19	Inquiry No.05/2021	29/09/2021	Complaint against Public Functionary regarding abuse of powers, irregularity and etc.	There is no reasonable ground for conducting investigation or inquiry against the Public Functionary. Hence, this inquiry had been disposed off on 25/02/2022.
20	Inquiry No.07/2021	23/12/2021	Suo-moto action taken on news items published in daily News Paper – Divya Bhaskar dtd. 23/12/2021 & Indian Express dtd. 24/12/2021 pertaining to collapse of Fly- Over Bridge, in Ahmedabad.	Complainant has been heard. Matter is fixed for hearing of the Respondent on 23/06/2022.

Annexure-III

Statement showing the information regarding Investigation Cases, Inquiry cases and other Misc.Application received and disposed off during the period from 01/04/2021 to 31/03/2022.

Sr No.	Nature of Cases	Pending at beginning of the year	Received during the year	Disposed off during the year	Pending As on 31/03/2022
1	2	3	4	5	6
1	Investigation Cases	03*	01	00	04
2	Inquiry Cases	14	08	15	07
3	Misc.Applications	139	240	365	14
	Total	156	249	380	25

*Out of 4 Investigation Cases, one Investigation case no.04/2015 is pending due to stay granted by the Hon'ble High Court in the matter filed by the complainant.

ANNEXURE-IV

ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર.....

૧. કલમ-૨(૭)(અ) મુખ્યમંત્રી, અન્ય મંત્રીઓ, રાજ્યકક્ષાના મંત્રીઓ, નાયબ મંત્રીઓ અને સાંસદીય સચિવશ્રીઓ
તથા
કલમ-૨(૭)(બ) સરકારી કંપની કે તેની સહાયક કંપનીના અધ્યક્ષ, ઉપાધ્યક્ષ અથવા બિનસરકારી ડાયરેક્ટર/સભ્ય
તથા
કલમ-૨(૭)(ક) સરકારી માલિકીનાં બોર્ડ કોર્પોરેશનના અધ્યક્ષ, ઉપાધ્યક્ષ, બિનસરકારી ડાયરેક્ટર
અથવા
કલમ-૨(૭)(ડ) રાજ્યની યુનિવર્સિટીના કુલપતિશ્રીઓ સામે ભ્રષ્ટાચાર વગેરેના આક્ષેપ ધરાવતી ફરિયાદ અત્રે થઇ શકે છે.
૨. અન્ય અધિકારીઓ, કર્મચારીઓ, પદાધિકારીઓ સામેની ફરિયાદ લોકાયુક્ત અધિનિયમ મુજબ અત્રે થઇ શકે નહીં.
૩. કલમ-૮(૪) ભ્રષ્ટાચાર વિગેરેની તારીખથી પાંચ વર્ષના સમયગાળામાં ફરિયાદ થઇ શકે. વિલંબ માફ કરવાની જોગવાઈ કાયદામાં નથી.
૪. કલમ-૯(૨) ફરિયાદમાં દર્શાવેલ હકીકતો/આક્ષેપોનાં સમર્થનમાં સોગંદનામું રજૂ કરવાની જોગવાઈ કાયદામાં છે.
૫. કલમ-૯(૪) ફરિયાદ સાથે રૂા.૧,૦૦૦/- (એક હજાર) ડીપોઝીટ જમા કરાવવાની જોગવાઈ છે.
૬. કલમ-૯(૫) જાણી જોઇને દ્વેષપૂર્વક ખોટા આક્ષેપ ધરાવતી ફરિયાદ કરનાર દોષિત ઠરે તો કેદ અને દંડની સજાની જોગવાઈ કાયદામાં કરવામાં આવી છે.
૭. કલમ-૧૦(૨) ફરિયાદી અને સંબંધકર્તા જાહેર હોદ્દદારની ઓળખ સામાન્ય રીતે ખાનગી રાખવાની કાયદાકીય જોગવાઈ છે.

ANNEXURE-V

ખાનગી. જા.નં.લકય/જયુડી/પરચ અરજી /૨૨/ /૨૨.
લોકાયુક્ત કચેરી, સેક્ટર-૧૦-બી, ગાંધીનગર.તા / /૨૨.

પ્રતિ

વિષય:- આપની તારીખ ની અરજી.
શ્રીમાન,

ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ ની કલમ ૨(૭) તથા તે હેઠળના નિયમો અને જોગવાઈઓ ધ્યાને લેતા, આપની ઉપરોક્ત અરજી ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ ની જોગવાઈઓના દાયરામાં આવતી ન હોઈ (સુસંગત ન હોઈ) અત્રે ચલાવવા પાત્ર ન હોવાથી દફતરે કરવામાં આવેલ છે. તેની નોંધ લેવા વિનંતી.

સેક્શન ઓફીસર,
લોકાયુક્ત કચેરી, ગાંધીનગર

पक्षी कार्ड को खोलने के लिए यहाँ काट लें

अन्तर्देशीय पत्र कार्ड
INLAND LETTER CARD

यहाँ काट कर खोलने के लिए यहाँ काट लें

यहाँ काट कर खोलने के लिए यहाँ काट लें

(संख्या के लिये न लिखें और न प्रिंट करें Do not write or print below this line) _____ पिन PIN

--	--	--	--	--	--	--

दूसरा पक्ष SECOND FOLD

इस पत्र के अन्दर कुछ न रखें NO ENCLOSURES ALLOWED
पते में पिन कोड लिखें WRITE PIN CODE IN ADDRESS
प्रेषक का नाम और पता :— SENDER'S NAME AND ADDRESS :—

पिन PIN

--	--	--	--	--	--	--

BHARAT SEVAK SAMAJ
National Development Agency, Established in 1952
by Planning Commission, Government of India.
BSS VOCATIONAL COLLEGE
FOR APPROVAL VISIT : www.bssve.in

पक्षी को पहला पक्ष FIRST FOLD

एन / एस.पी. हाय. - 2019

Government Central Press, Gandhinagar.

રાજ કુમાર, આઈ.એ.એસ.
મુખ્ય સચિવ

ગુજરાત સરકાર,
બ્લોક નં. ૧, પાંચમો માળ,
સરદાર ભવન,
સચિવાલય, ગાંધીનગર - ૩૮૨ ૦૧૦.
ફોન નં. + ૯૧-૭૯-૨૩૨૫૦૩૦૧/૦૩
ફેક્સ નં. + ૯૧-૭૯-૨૩૨૫૦૩૦૫

સ્પષ્ટીકરણાત્મક આવેદન

લોકાયુક્ત, ગુજરાત રાજ્યનો તા.૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી તા. ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ સુધીની મુદત માટેનો બાવીસમો વાર્ષિક એકત્રિત અહેવાલ.

ગુજરાતના રાજ્યપાલશ્રી, ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ, ૧૯૮૬ની કલમ ૧૪-(૧)ની જરૂરિયાત અનુસાર આથી, લોકાયુક્ત, ગુજરાત રાજ્યનો તા.૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી તા. ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ સુધીની મુદત માટેનો બાવીસમો વાર્ષિક એકત્રિત અહેવાલ ગુજરાત વિધાનસભા સમક્ષ રજૂ કરે છે.

૨. ઉક્ત અહેવાલમાં લોકાયુક્ત, ગુજરાત રાજ્યની કચેરીને મળેલ જાહેર પદાધિકારીઓ વિરુદ્ધની જુદી જુદી ફરીયાદો અને તે પરત્વે કરવામાં આવેલ કામગીરીની બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે.

ગુજરાત રાજ્યપાલશ્રીના હુકમથી અને તેમના નામે,

રાજ કુમાર

રાજ કુમાર
ગુજરાતના સરકારના મુખ્ય સચિવ

सत्यमेव जयते

गुजरात सरकार

गुजरात लोकायुक्तानो
२२मो वार्षिक
संकलित अहेवाल

सत्यमेव जयते

गुजरात सरकार

गुजरात लोकायुक्तानो २२मो वार्षिक संकलित अहेवाल

લોકાયુક્ત કચેરી,
લોકાયુક્ત ભવન,
સેક્ટર-૧૦-બી, ગાંધીનગર.

૧લી એપ્રિલ ૨૦૨૧ થી ૩૧મી માર્ચ ૨૦૨૨ સુધીના સમયગાળા માટે ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ અન્વયેની કામગીરી અંગેના અધિનિયમની કલમ ૧૪(૧)ના અનુપાલનમાં ગુજરાતના રાજ્યપાલશ્રી સમક્ષ રજૂ કરેલ.

**ગુજરાત લોકાયુક્તનો
૨૨મો વાર્ષિક
સંકલિત અહેવાલ**

અનુક્રમણિકા

ભાગ	વિગત	પાન. નં.
૧	પ્રસ્તાવના	૧ થી ૮
૨	ગુજરાત લોકાયુક્ત કચેરીનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ	૯ થી ૧૧
૩	અહેવાલના સમય દરમિયાનની કામગીરી	૧૨ અને ૧૩
૪	સમાપન	૧૪ થી ૧૬
૫	જોડાણ	૧૭ થી ૨૫

ભાગ-૧
પ્રસ્તાવના

લોકાયુક્ત કચેરી, ગુજરાત રાજ્યની કામગીરી અંગે ૧લી એપ્રિલ ૨૦૨૧ થી ૩૧મી માર્ચ ૨૦૨૨ સુધીના સમયગાળા માટેનો ૨૨મો વાર્ષિક સંકલિત અહેવાલ ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ, ૧૯૮૬ ની કલમ ૧૪(૧)ના અનુપાલનથી રજૂ કરતા હું અત્યંત માન, વિશેષ ગર્વ અને આનંદની લાગણી અનુભવું છું.

૧. ગુજરાત લોકાયુક્ત સંસ્થાની સ્થાપના ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ, ૧૯૮૬ હેઠળ ઘડવામાં આવેલી વૈધાનિક જોગવાઈઓ અનુસાર ૨૬મી જુલાઈ ૧૯૮૮ના રોજ થઈ હતી. મેં ગુજરાત રાજ્યના લોકાયુક્તનો હોદ્દો ૨૩મી જૂન, ૨૦૨૦ના રોજ સંભાળ્યો.
૨. લોકાયુક્ત સંસ્થા સામાન્ય જનતાને ઉપલબ્ધ સ્વતંત્ર મંચ છે જેમાં તેઓ વહીવટી અતિરેક સામેની તેમની ફરિયાદોને અસરકારક રીતે બહાર લાવી શકે છે અને તેનું નિવારણ મેળવી શકે છે. લોકાયુક્ત દ્વારા હાથ ધરાયેલી કાર્યવાહી અર્થ ન્યાયિક પ્રકારની છે.
૩. ભારતે લોકશાહી પ્રણાલી અથવા રાજ્યવ્યવસ્થા સ્વીકારી હોવા છતાં, તે ઘણી બાબતોમાં અને ખાસ કરીને લોકશાહી સમાજની મહત્વની લાક્ષણિકતાઓમાં પાછળ છે. અબ્રાહમ લિંકને કહ્યું હતું કે ‘લોકશાહી એટલે લોકોની, લોકો દ્વારા, લોકો માટેની રાજ્ય વ્યવસ્થા’, તે સૂચવે છે કે સરકાર તેમના દ્વારા ચૂંટાયેલા, તેમને માટે અને આખરે રાષ્ટ્રની સુખાકારી માટે કામ કરતા લોકોની બનેલી છે. તેમ છતાં, ભારત આ ધોરણો કેમ સિદ્ધ કરી શક્યું નથી તેના આત્મનિરીક્ષણની આવશ્યકતા છે. એમ જણાય છે કે મહાત્મા ગાંધીની ‘રામ રાજ્ય’ ની કલ્પના માત્ર સ્વપ્નમાં જ હોઈ શકે. ‘રામરાજ્ય’ ની સંકલ્પનામાં નૈતિક જવાબદારીઓના લઘુત્તમ ધોરણો સાથેના આદર્શ સમાજ અને સ્વરૂપ સમાજનો મૂળ વિચાર હતો. તેથી સ્વ. મોરારજી દેસાઈની દોરવણી હેઠળના વહીવટી સુધારા પંચે ‘નાગરિકોની ફરિયાદોના નિવારણની સમસ્યાઓ’ અંગે અહેવાલ રજૂ કર્યો. આખરે, આવી આવશ્યકતાઓના ભાગ રૂપે લોકપાલ અને લોકાયુક્ત સંસ્થાનો ઉદ્ભવ થયો. લોકાયુક્ત સંસ્થા નાગરિકોના એક માત્ર મંચ તરીકે ઉદ્ભવી છે, જ્યાં કોઈ પણ વ્યક્તિ જાહેર પદાધિકારી દ્વારા સત્તાના દુરુપયોગ અથવા બિન-ઉપયોગ સામેની ફરિયાદનું નિવારણ મેળવી શકે છે. તેથી તે નાગરિકો માટે અનોખો હક ઉભા કરે છે અને નાગરિકો આવા હકનું લોકશાહીના પહેરેદાર તરીકે ઉપયોગ કરે તે અપેક્ષિત છે.
૪. આવી સંસ્થાઓ, ઐતિહાસિક રીતે, સ્વીડન (સ્કેન્ડિનેવિઅન દેશ) માં ઉદ્ભવી, જ્યાં તે વહીવટી, રાજકીય, કારોબારી અને અમલદારો દ્વારા સત્તાઓના દુરુપયોગ સામે ફરિયાદોની તપાસ કરવાના હેતુસર ઓમ્બડ્ઝમેન કહેવાય છે. સમયાવધિએ તે યુરોપ, અમેરિકા અને એશિયામાં સ્વીકૃત થયું. આવી સંસ્થા વહીવટની પ્રક્રિયામાં રહેલી ખામીઓ તરફ સરકારોનું ધ્યાન દોરતી હોવાથી અને સુધારાઓની ભલામણ પણ કરતી હોવાથી વહીવટી સુધારાના પ્રારંભક તરીકે ઓમ્બડ્ઝમેનના હોદ્દાની ઉપયોગિતા સમગ્ર વિશ્વમાં સ્વીકારાઈ છે.
૫. અખિલ ભારત લોકાયુક્ત પરિષદમાં તે સમયના ભારતના માનનીય રાષ્ટ્રપતિ શ્રી અબ્દુલ કલામે અવલોકન કર્યું હતું કે પ્રૌદ્યોગિકી વિચાર મારફત અથવા સ્વતંત્ર અને ત્વરિત પતાવટ લાવતી તંત્ર વ્યવસ્થા મારફત પારદર્શકતા અને સુશાસન શક્ય છે. નાગરિકોમાં વહીવટી અને રાજકીય ભ્રષ્ટાચાર વિષે મોટા પ્રમાણમાં રહેલો સંદેહ લોકશાહીના પાયાનું ઘોવાણ કરી દે છે. તેથી, નાગરિકોના વિશ્વાસને પુનઃજીવિત કરવા અને લોકશાહી પ્રણાલીના સત્તાના નિયમો અને સમતોલન સુદૃઢ કરવા, આવી સંસ્થાઓ ઈચ્છનીય છે.

૬. બ્રહ્માચારને અંકુશમાં લેવા અને બધે જ પારદર્શકતા લાવવા સરકાર પ્રયાસો કરી રહી છે. ઇતિહાસમાં ઇંડો-યુરોપિયન જાતિઓના સૌથી પ્રાચીન સાહિત્યિક દસ્તાવેજ ઋગ્વેદમાં બ્રહ્માચાર સામેની લડાઈનું પગેરું મળે છે. ભારતીય દંડ સંહિતા ૧૮૬૦માં જોગવાઈઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ ભારતીય દંડ સંહિતા હેઠળની પ્રવર્તમાન જોગવાઈઓ પર્યાપ્ત ના હોવાનું અનુભવ થતાં બ્રહ્માચાર નિયંત્રણ બાબતે એક સર્વત્રાહી કાનૂન અમલમાં મૂકવાના પ્રયાસો થયા હતા. ત્યારબાદ, સંસદે જાહેર સેવકોની ગેરકાનૂની પ્રવૃત્તિઓને અંકુશમાં લેવા માટે સામાજિક કાનૂન તરીકે બ્રહ્માચાર નિયંત્રણ અધિનિયમ ૧૯૪૭ ઘડ્યો. ત્યારબાદ, તેમાં ફોજદારી કાનૂન અધિનિયમ ૧૯૫૨ અને ત્યારબાદ વર્ષ ૧૯૬૪ માં સંથનામ સમિતિ અહેવાલની ભલામણો આધારિત બ્રહ્માચાર વિરોધી કાનૂન (સુધારા) અધિનિયમ, ૧૯૬૪ ઘડવામાં આવ્યો હતો. સંથનામ સમિતિને પણ ધ્યાનમાં આવ્યું કે દિલ્હી સ્પેશિયલ પોલીસ એસ્ટાબ્લીશમેન્ટ (ડીએસપીઈ) અધિનિયમ બ્રહ્માચારના દૂષણને નિયંત્રણમાં લાવવા માટે અપર્યાપ્ત છે અને એક સ્વતંત્ર ઉચ્ચ સ્તરીય તકેદારી સંસ્થા ઊભી કરવા માટે સૂચન કર્યું. પરિણામે ૧૯૬૪માં કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગની સ્થાપના થઈ. આમ છતાં, સમયાંતરે થયેલી ચકાસણીમાં જણાવ્યું કે હાલની સિસ્ટમ અપર્યાપ્ત સાબિત થયેલ છે. તેથી, સરકારે, ન્યાયિક અને વહીવટી સુધારા આયોગ પાસેથી ભલામણો સ્વીકારીને, ડ્વિસ્તરીય તંત્રવ્યવસ્થા સ્વીકારી, જે ઓમ્બુડ્સમેનના જેવી, જેમકે ફરિયાદોના નિવારણ માટે અનુક્રમે કેન્દ્ર અને રાજ્ય સ્તરે લોકપાલ અને લોકાયુક્ત એ રીતની છે. ન્યાયતંત્ર અને સુપ્રિમ કોર્ટે ડીડીએ વિરુદ્ધ રિક્વર કંસ્ટ્રક્શન કંપની (એઆઈઆર ૧૯૯૬ એસસી પેજ ૨૦૦૫) માં આપેલ ચુકાદાથી તેમના મંતવ્ય આપ્યાં. લોકમિશને તેના ૧૬૬મા અહેવાલમાં “ઘ કર્પ્ટ પબ્લિક સર્વિસ (મિલકત જમી) બિલ શિર્ષકવાળુ મુસદ્દા બિલ રજૂ કર્યું. આ બ્રહ્મ જાહેર સેવકોની અને તેમના નજીકના સગા જેમણે બ્રહ્મ કાર્યથી અસ્કયામતો મેળવી હોય તેમની અસ્કયામતો જમ કરવાની સત્તા આપે છે. શિક્ષા તરીકે જમીની આ સંકલ્પના “દાણચોર અને વિદેશી ટૂંકિયામણ ગોટાળા (મિલકત જમી) અધિનિયમ, ૧૯૭૦ (એસએએફએમએ)” પરથી વિચારવામાં આવી હતી. ભારતના એટર્ની જનરલ વિરુદ્ધ અમૃતલાલ પ્રાણજીવણદાસના કેસમાં સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા સંસ્થાગત કાયદેસરતાને સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું.
૭. સરકારની કામગીરી કાયદો અને વ્યવસ્થાની પરિસ્થિતિને જાળવવી અને વેરા વસૂલાતમાંથી કલ્યાણ અને વિકાસ કામગીરી અને અનેકવિધ રાષ્ટ્ર ઘડતર પ્રવૃત્તિઓમાં પરિવર્તિત થઈ ગઈ, લોકોને સેવાઓ પૂરી પાડનાર ચજમાન તરીકે સરકારે જુદી જુદી સંસ્થાઓની સ્થાપના કરી છે. રાજ્ય દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવતી જુદી જુદી આવશ્યક અને જાહેર ઉપયોગી સેવાઓના ઈજારાશાહી પ્રકારને કારણે સામાન્ય લોકોને સંપૂર્ણપણે રાજ્ય પર અને રાજ્ય દ્વારા જાહેર પદાધિકારીઓ અને કચેરીઓ પર અવલંબિત રહેવું પડે છે.
૮. ખાસ કરીને આર્થિક સુધારાના આરંભ સાથે જ જવાબદારીની ભાવનાની જરૂરિયાતમાં પણ વધારો થયો છે. તાજેતરના વર્ષોમાં વૈશ્વિકરણ અને ઉદારીકરણ આપણા અર્થતંત્રની લાક્ષણિકતા બન્યા છે. આજની વાસ્તવિકતામાં આ જરૂરી બન્યું છે.
૯. સુધારાની પ્રક્રિયાએ આર્થિક નિર્ણય ઘડતરમાં સરકારની ભૂમિકામાં ઘટાડો કર્યો નથી એ યાદ રાખવું મહત્વનું છે. સરકાર આર્થિક પ્રવૃત્તિઓમાં સીધા સામેલ નહિ થઈને આર્થિક પ્રગતિના પ્રવર્તક અને તેને સુગમ બનાવનારની ભૂમિકા ભજવે તે હવે અપેક્ષિત છે. જોકે, આ પરિવર્તન જે લોકશાહી જીવન-શ્વાસ છે તે કોઈ પણ રીતે પારદર્શકતા અને વચનબદ્ધતાનું મહત્વ ઓછું આંકતું નથી.

૧૦. તાજેતરના વર્ષોમાં, વ્યાપક ફેલાયેલા ભ્રષ્ટાચારને લઈને પ્રચલિત ભ્રમણા અને ઉન્માદને વેગ મળ્યો છે. તેથી, જાહેર વહીવટમાં પરદર્શકતા અને જવાબદારી એ કાર્યક્ષમ અને અસરકારક શાસન પ્રણાલી માટે આવશ્યક છે. અને લોકશાહીમાં સામાજિક-આર્થિક વિકાસ માટે આવશ્યક અને મહત્વની આવશ્યકતા છે. પારદર્શિતા સુનિશ્ચિત કરવા ભ્રષ્ટાચારની ગેરહાજરીની મહત્વની જરૂરિયાત છે. જાહેર જીવનના દરેક પાસાનું સંચાલન કરતા અસરકારક કાયદાઓ, નિયમો અને વિનિમયો હોવા જોઈએ અને આ કાયદાઓ, નિયમો અને વિનિમયોનો અસરકારક અને યોગ્ય અમલ અને કાર્યપાલન થવા જોઈએ.
૧૧. ભ્રષ્ટાચાર અંગત લાભ માટે જાહેર સ્ત્રોત અથવા હોદાનો દુરુપયોગ છે. જ્યારે જાહેર વહીવટ પરનું નિયંત્રણ નબળું હોય અને રાજકીય સત્તાધિકારી વ્યક્તિ અને અમલદારશાહી વચ્ચે સત્તાની વહેંચણી સંદિગ્ધ હોય ત્યારે ભ્રષ્ટાચાર વધે છે. આ બાબત રાજકારણીઓ, અમલદારો અને મોટા વેપારીઓ વચ્ચેની અનિચ્છનીય જોડાણને ઉત્તેજન આપે છે. સામાજિક અને આર્થિક પ્રવૃત્તિઓમાં રાજ્યની દખલગીરીની તકોના વધતા પ્રમાણે રાજકીય અને અમલદારશાહીને લગતા ભ્રષ્ટાચારની તકોમાં વધારો કર્યો છે. ભ્રષ્ટાચાર શાસનની ગુણવત્તા માટે માત્ર ભય ઉભો નથી કરતો પરંતુ સમાજ અને રાજ્યના પાયાને નબળો પાડે છે. સંરક્ષણ ખરીદી અને અન્ય ખરીદી અને કોંટ્રાક્ટમાં થતો ભ્રષ્ટાચાર રાજ્યની સુરક્ષા નબળી બનાવે છે. વોહરા સમિતિના અહેવાલમાં જણાવ્યા પ્રમાણે ત્રાસવાદ, ડૂસ, દાણચોરો અને રાજકારણીઓ વચ્ચે સાંઠગાંઠ હોવાનું જણાય છે. એ પણ જણાવી શકાય કે ભ્રષ્ટાચાર સંબંધમાં કોર્ટ કેસોના પરિણામો પ્રોત્સાહક નથી તેથી ભ્રષ્ટાચાર ફૂલેફાલે છે. મોટેભાગે બિનઅસરકારક તપાસ અને તેને પરીણામે ધીમી અને બિન અસરકારક અદાલતી કાર્યવાહી ને કારણે આવી બાબતમાં સુધારાની જરૂર છે. જેની સામે નમતુ ન જોખી શકાય તેવી વાસ્તવિકતા તરીકે ભ્રષ્ટાચારની સ્વીકૃતિને પરિણામે આવા ખોટા ફટકા માટે મૂક સમાધાન અને તેને તાબે થવા તરફ દોર્યા છે. આમ, ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલીની અપર્યાપ્તતા પર યોગ્ય રીતે ધ્યાન અપાવું જોઈએ અને વહીવટી અને ન્યાયિક પદ્ધતિને વધુ ચુસ્ત કરવાની જરૂર છે. જાહેર હિતમાં બાબતોના અસરકારક ઉકેલ આપવા માટે ફોજદારી ન્યાય પ્રણાલી અથવા ન્યાય આપવાની પ્રણાલિમાં સુધારા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું આવશ્યક છે.
૧૨. જાહેર વહીવટમાં પારદર્શકતા માટે અને જવાબદારી નક્કી કરવા માટે કાનૂની તેમજ વહીવટી ત્વરીત પગલાં હાથ ધરવા જરૂરી છે.
૧૩. વહીવટમાં પારદર્શકતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે શાસનની દરેક સરકારી સંસ્થાને તેના કામકાજમાં પૂરક બનવા, સહાયક બનવા અને તેનું દેખરેખ નિયંત્રણ કરવા સિવિલ સોસાયટીમાં તેને અનુરૂપ એક બિન-સરકારી સંસ્થા હોવી જોઈએ.
૧૪. ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટે વિનીત નારાયણ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (એ.આઇ.આર. ૧૯૮૮ એસસી ૮૮૯) ના કેસમાં નીચે પ્રમાણે અવલોકન કર્યું છે.

“દરેક લોકશાહીમાં જાહેર જીવનના સિદ્ધાંતો સમાન લાગુ પડે છે અને જાહેર હોદાના દરેક ધારકની વર્તણૂકની ચકાસણી કરતી વખતે તે ધ્યાનમાં રાખવું અપેક્ષિત છે. સરકારી કચેરીના હોદ્દેદારોને ફક્ત જાહેર હિતમાં ઉપયોગ કરવાની કેટલીક સત્તાઓ સોંપવામાં આવે છે અને તેથી જ લોકો તરફના દાચિત્વ સાથે તે હોદ્દે દારણ કરે છે. તેમનાં કોઈપણનું પ્રામાણિકતાના માર્ગમાંથી સ્ખલન થાય તો વિશ્વાસઘાત ગણાય છે અને તેનો ઢાંકપિછોડો કરવાને બદલે સખ્તાઈથી કાર્યવાહી કરવી જોઈએ. કાયદાના નિયમોનો અમલ કરાવવો અને તે રીતે કાયદાના નિયમોના થતા વિનાશ સામે રક્ષણ આપવું એ ન્યાયતંત્રની ફરજ છે.”

૧૫. જાહેર સેવકો અંગે સર્વત્રાહી કાયદા માટેની જરૂરિયાત:

બ્રષ્ટાચાર નિયંત્રણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ની કલમ ૨(ગ) અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૨૧માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા પ્રમાણે જાહેર સેવકો સંબંધમાં કાયદો જરૂરી છે. આવો અધિનિયમ સર્વત્રાહી પ્રકારનો હોવો જોઈએ અને જાહેર સેવકોની અસ્કયામત પર પણ ધ્યાન આપતો હોવો જોઈએ. કાયદામાં જાહેર સેવકની પત્ની, સગીર બાળકો, નજીકના સગા કંઈ રીતે મિલકત ધારણ કરી શકે તેની જોગવાઈ હોવી જોઈએ. કાનૂનમાં એમ પણ જોગવાઈ કરવી કે જો કોઈ જાહેર સેવક વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલ ફરિયાદ અને તેણે ધારણ કરેલી મિલકત અને તેની ચકાસણી કરવામાં યોગ્ય વૈધાનિક પદ્ધતિઓને અનુસરવામાં આવેલ ન હોય તો તેણે ધારણ કરેલી મિલકત બેનામી ધારણ કરેલ ન હતી તે દર્શાવવા સાબીતી નો બોજો આવી મિલકત ધારણ કરનાર જાહેર સેવક ઉપર મુકવો.

૧૬. પ્રવર્તમાન કાયદાની અપર્યાપ્તતાઓનો પણ નિર્દેશ કરવો. ભારતીય દંડ સંહિતા અથવા બ્રષ્ટાચાર નિયંત્રણ અધિનિયમ હેઠળ માત્ર દાવા જ માંડવા એ પૂરતું નથી. હકીકતથી અલગ એ બાબત પણ છે કે, આવા દાવા ભાગ્યે જ શરૂ કરવામાં આવે છે અને શરૂ થાય તો પણ ગુના કચેરેક જ સાબિત થાય છે. જ્યાં સુધી બ્રષ્ટાચારનો લાભ મળતો બંધ નહિ થાય ત્યાં સુધી, બ્રષ્ટાચાર સામેની લડાઈ અત્યંત નિરાશાજનક રહેશે. ગુના સાબિતી સિવાયના માર્ગે બ્રષ્ટ જાહેર સેવકોની મિલકત જમ કરવા માટેનો કાયદો સંપૂર્ણપણે આવશ્યક છે. આ હેતુ માટે, યોગ્ય સત્તાધિકારીને તપાસ, ખરાઈ, પૂછપરછની જરૂરી સત્તાઓ અને કોઈ પણ સ્ત્રોત, સત્તાધિકારી, સંસ્થા અથવા સંગઠન પાસેથી માહિતી એકત્ર કરવાની અને મેળવવાની સત્તા આપવી જોઈએ. તે ફોજદારી અદાલતો દ્વારા સજા પાત્ર કેસ નહિ બને. આવા સત્તાધિકારીઓની એક માત્ર જવાબદારી કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવાની છે.

૧૭. સમાન હેતુ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા (એઆઈઆર ૧૯૯૬ એસસી ૩૫૩૯) માં, સુપ્રિમ કોર્ટે નીચે પ્રમાણે અવકલોકન કર્યું “હવે સમય આવી ગયો છે કે જાહેર સેવકોને તેમની જાહેર સેવક તરીકેની કામગીરીના પાલનમાં તેમના બદલાવતલાઈ કૃત્યો માટે વ્યક્તિગત રીતે જવાબદાર ઠેરવવા જ જોઈએ. સામાજિક આર્થિક પરિપ્રેક્ષ્યમાં પરિવર્તનની સાથે, જાહેર સેવકોને જુદા જુદા સ્વરૂપમાં સરકારી સંપત્તિના વિભાજનમાં પણ વધુને વધુ વિવેકાદીન સત્તાઓ સોંપવામાં આવી રહી છે. કોઈ જાહેર સેવક કહી શકે નહિ કે ‘તમે બદલાવવાના હેતુથી હુકમ બાજુ પર મૂકી શકશો પણ તમે મને વ્યક્તિગત રીતે જવાબદાર નહિ ઠેરવી શકો’ કોઈ જાહેર સેવક આપબુદ રીતે વર્તવાની સત્તાનો ડોળ કરી શકશે નહિ.”

૧૮. સુપ્રિમ કોર્ટે એક મંત્રીને સરકારને દાખલારૂપ બને તેવી નુકસાની માટે ૫૦ લાખ રૂપિયા ચૂકવવાનો આદેશ આપ્યો: એ જ રીતે બીજા મંત્રીને દાખલારૂપ બને તેવી નુકસાની માટે ૬૦ લાખ રૂપિયા ચૂકવવાનો આદેશ આપ્યો. અદાલતે, બંને કેસોમાં એમ સમાપન કર્યું કે મંત્રીઓની કાર્યવાહી જાહેર મિલકતના અપકરણ (કાયદાથી મળેલ સત્તાનો ખોટો ઉપયોગ) સમાન છે.

૧૯. ઉપરની ચર્ચાના નિષ્કર્ષરૂપે, જ્યારે જાહેર સેવકો તેમના બદલાવવાલાઈ કાર્યોને કારણે અથવા તેમની સ્પષ્ટ દેખાતી સત્તાના દુરુપયોગ દ્વારા રાજ્યને નુકસાન કરે તેમને તેમના દ્વારા રાજ્યને થયેલા નુકસાન માટે જવાબદાર ઠેરવવા જોઈએ તેવી જોગવાઈ કરવા એક સર્વત્રાહી કાયદો ઘડવાની જરૂર છે અને આ ઉપરાંત, દાખલારૂપનુકસાની લાગુ પાડવાનું શરૂ કરવાનું રહેશે. સિદ્ધાંતોમાં સરકારી હોદ્દાનો દુરુપયોગ અને સત્તા બહાર કાર્ય કરવાના કેસોનો સમાવેશ કરવો. ‘જાહેર સેવક’ શબ્દમાં ભારતીય દંડ સંહિતા અને બ્રષ્ટાચાર નિયંત્રણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા પ્રમાણેના તમામ જાહેર સેવકોનો સમાવેશ થવો જોઈએ અને તેમાં સંસદ સભ્યો, રાજ્ય વિધાનસભાના સભ્યો અને મંત્રીઓનો સમાવેશ કરવો જોઈએ. આવો કાયદો આઈ.પી.સી. અથવા પી.સી. અધિનિયમ હેઠળની માત્ર ફોજદારી કાર્યવાહી કરતા વધુ અસરકારક બનશે.

૨૦. કાયદામાં જોગવાઈ હોવી જોઈએ કે, તે હેઠળની કાર્યવાહી સંબંધિત હકીકતની ચકાસણી કરવા સક્ષમ હોય તેવા કોઈ પણ આયોગ, સમિતિ અથવા સંસ્થાના ઓડિટ અહેવાલ અથવા અહેવાલ સહિત મેળવેલી માહિતીના આધારે કરી શકાય. કાર્યવાહી કરવાની સત્તા આપી હોય તે સત્તાતંત્ર એક સ્વતંત્ર ઉચ્ચ સ્તરના અધિકારી/સંસ્થા હોવા જોઈએ, જેનો કાર્યકાળ, નોકરીની પરિસ્થિતિ અને સ્વાતંત્રની ચોકકસ અને સંપૂર્ણ બાંહેધરી હોવી જોઈએ. જાહેર સેવકોના જુદા જુદા વર્ગો માટે જુદા જુદા સત્તાધિકારીઓ નિયત કરી શકાય.

૨૧. ગેરકાયદે સંપાદન કરેલી મિલકતની જમી માટેની જોગવાઈ કરવા કાયદાની જરૂર:-

બ્રષ્ટ સાધનો વડે મિલકત સંપાદન કરી જાહેર સેવકો દ્વારા અનીતિપૂર્ણ સમૃદ્ધિ મેળવવાની હાલની સ્થિતિના સંદર્ભે, જાહેર સેવકોની ગેરકાયદેસર રીતે સંપાદિત કરેલી અસ્કયામતોની જમી માટેની જોગવાઈ કરતો કાયદો ઘડવા માટેની જરૂર છે.

૨૨. દિલ્હી ડેવલપમેંટ ઓથોરિટી વિરુદ્ધ સ્કિપર કન્સ્ટ્રક્શન કં.(પ્રા.) લિમિટેડ (એઆઈઆર ૧૯૯૬ એસસી ૨૦૦૫) ના કેસમાં નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટે નીચેનું મંતવ્ય આપ્યું હતું:

“જાહેર હોદ્દેદારો (જાહેર ક્ષેત્ર નિગમોમાં અધિકારીઓ / જગ્યાઓ સહિત) દ્વારા બ્રષ્ટ અને ગેરકાયદેસર કૃત્યો અને લેવડદેવડોમાં સામેલ થઈને સંપાદિત કરેલી મિલકતની જમી માટે કરેલો કાયદો આપણા સમાજની હાલની સ્થિતિમાં મોટી જરૂરિયાત છે.... એક વખત સાબિત થઈ જાય કે આવા હોદ્દેદારો બ્રષ્ટ આચરણ કરે છે, આવી તમામ મિલકત ટાંચમાં લેવી; કાયદાએ એ સાબિત કરવાનો બોજો મિલકત-ધારક ઉપર લાદવો જોઈએ કેલેવડદેવડથી મેળવેલા નાણાં/મિલકતની સહાયથી સંપાદિત કરવામાં આવી ન હતી.”

૨૩. સુપ્રિમ કોર્ટે, ભારતના એટર્ની જનરલ વિરુદ્ધ અમૃતલાલ પ્રાણજીવનદાસ ૧૯૯૪(૫) એસસીસી ૫૪ના કેસમાં દાણચોરો અને વિદેશી ટૂંડિયામણ ગોટાળા (મિલકતની જમી) અધિનિયમ, ૧૯૭૬ની બંધારણીય અસરકારકતા પર ચર્ચા કરતા સર્વસંમત નવ જજની કોર્ટ બેંચ દ્વારા સર્વસંમતીથી આ કાયદો નિયત કર્યો.

૨૪. તેમના અથવા તેમના કુટુંબના સભ્યોની માલિકીની અસ્કયામતો કાયદેસર રીતે સંપાદિત કરવામાં આવેલી છે તેવું સાબિત કરવા આ અધિનિયમ, સાબિતીની જવાબદારી સીધી દાણચોર અને વિદેશી ટૂંડિયામણો ગોટાળો કરનાર પર મૂકે છે.

૨૫. તેથી એ યોગ્ય છે કે જાહેર સેવકની મિલકત જમ કરવાના સૂચિત કાનૂનમાં સાબિત કરવાની જવાબદારી આ મિલકત ધારણ કરનારાઓ પર મૂકવી જોઈએ. એ નોંધ કરવી કે આ ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૧૦૬ નો સિદ્ધાંત છે જે નીચે પ્રમાણે છે:

કલમ - ૧૦૬ - ખાસ કરીને માહિતી સાથે હકીકત સાબિત કરવાનો બોજો:

“ખાસ કરીને જ્યારે કોઈપણ તથ્ય કોઈ વ્યક્તિ જાણતી હોય ત્યારે તે સાબિત કરવાની જવાબદારી તેના પર રહેલી છે.”

એનો અર્થ એ છે કે અપ્રમાણસર અસ્કયામતોના સંપાદન માટેના સ્ત્રોતો અંગે ખુલાસો કરવાનો બોજો આવા જાહેર સેવક પર છે અને જો તે તેની અસ્કયામતો માટે સંતોષકારક રીતે ખુલાસો કરવામાં નિષ્ફળ જાય તો તે દોષિત ઠેરવવાને પાત્ર છે.

૨૬. ઉપરના ચુકાદામાં સુપ્રિમ કોર્ટના નિરિક્ષણોપર કાર્યવાહી કરીને, ભારતના લો કમિશને જાહેર સેવકોની ગેરકાયદેસર સંપાદિત કરેલી મિલકતની જમી માટે સંસદમાં વિધેયક રજૂ કરવા કેન્દ્ર સરકારને ભલામણ કરતા બ્રષ્ટ જાહેર સેવક (મિલકતની જમી) બિલ અંગે ૧૬૬ મો અહેવાલ રજૂ કર્યો.

૨૭. ત્યારબાદ, ઓગસ્ટ ૧૯૯૭માં, કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગના કમિશનર, શ્રી એન. વિત્તલે ભારતના લો કમિશનને એક વિનંતી કરી જેમાં જાહેર પદાધિકારીઓના પક્ષે ભ્રષ્ટ પ્રથાને બહાર પાડવા માનનીય વ્યક્તિઓને (વિહસલ બ્લોવર-કંઈક ગેરકાયદે થઈ રહ્યું છે તેની માહિતી આપનાર) પ્રોત્સાહન આપવા અને રક્ષણ આપવા એક ખરડો તૈયાર કરવાની માગણી હતી. આવો કાયદો યુકે, યુએસ અને ઓસ્ટ્રેલિયામાં પહેલેથી જ બનાવવામાં આવ્યો છે. તેથી, નેશનલ હાઇવે ઓથોરિટીમાં થતા ભ્રષ્ટાચારનો પર્દાફાશ કરનાર શ્રી સત્યેન્દ્ર દૂબેની હત્યા બાદ જેમણે કંઈક ગેરકાયદે થઈ રહ્યું છે તેની જાણ કરી તેવી હોય તેવી વ્યક્તિઓ (વિહસલ બ્લોઅર) ના રક્ષણ માટે કાયદો ઘડવા સરકાર પર દબાણ હતું. તેથી, લો કમિશને જાણકારી લીધી અને જાહેર હિત માટે માહિતી આપનાર (ઇંફોર્મર)ના રક્ષણ માટેનું વિધેયક, ૨૦૦૨નો મુસદ્દો તૈયાર કર્યો હતો.
૨૮. ભારતે ભ્રષ્ટાચાર દૂર કરવા પગલાઓ લીધા છે અને ફેરા (FERA) તેમજ નાણાંની અવૈધ હેરાફેરી નિયંત્રણ અધિનિયમ (PML Act) અને આરટીઆઈ અધિનિયમ (RTI Act) જેવા કાયદાઓ ઘડ્યાં છે. આ જ રીતે, ગેરરીતિ સૂચવતી આવી વિશેષિત પ્રવૃત્તિઓની તપાસ કરવા તપાસ એજન્સીઓ પણ સ્થાપવામાં આવી છે. જોકે, તે નોંધવું જરૂરી છે કે ભ્રષ્ટાચાર નિયંત્રણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮માં 'લાંચ' શબ્દ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો નથી. આ જ રીતે, આઈપીસીમાં 'ભ્રષ્ટાચાર' અને 'લાંચ' શબ્દો વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા નથી. જોકે, ન્યાયિક અર્થઘટન મુજબ આ શબ્દોનું અર્થઘટન જેમણે નાણાં મેળવ્યા છે તેવા જાહેર સેવકને સંતોષવા કરવામાં આવેલી કોઈપણ ચૂકવણી એવા અર્થમાં કરેલ છે.
૨૯. વહીવટી તંત્રમાં રહેલા ભ્રષ્ટાચાર સામે લડવા ઘણા પશ્ચિમી દેશોમાં સ્વીકૃત પગલાઓમાંનું એક જાહેર હિતમાં ગેરરીતિને ખુલ્લી પાડવા અધિનિયમને ઘડવો તે છે. આ અધિનિયમ ઘડવાનો હેતુ લોકોને તેમના સંગઠનમાં થતી ગેરરીતિઓને અનદેખી નહિ કરીને નિર્દિષ્ટ સત્તાધિકારીને તેની જાણ કરવા પ્રોત્સાહિત કરીને સરકાર અને જાહેર ક્ષેત્ર સંગઠનોમાં ઉત્તરદાયિત્વમાં સુધારો કરવાનો છે.
૩૦. એક અનુભવી ભ્રષ્ટ જાહેર સેવક આંતરિક નિયંત્રણ કાર્યવાહીઓને કેવી રીતે પહોંચી વળવું તે જાણે છે. આવી વ્યક્તિ જાતે અથવા કાંતો અન્ય કર્મચારીઓ અથવા બહારની વ્યક્તિઓ સાથે મળીને આવી પ્રવૃત્તિઓ કરે છે. જ્યારે પણ ભ્રષ્ટાચાર અથવા ગેરરીતિ થાય છે, સંસ્થામાં કોઈને કોઈ તે વિષે જાણતું હોય છે. અધિનિયમ આ વ્યક્તિને નિર્દિષ્ટ સત્તાધિકારી સમક્ષ આવી માહિતી મૂકવા અને એ રીતે જાહેર હિતને ઉત્તેજન આપવા સક્ષમ બનાવે છે. અધિનિયમની જોગવાઈ ગેરકાયદે પ્રવૃત્તિઓની માહિતી બહાર પાડનારને રુખસદ અને કિત્તાજોરીમાંથી રક્ષણ આપવા તે માટે યોગ્ય જોગવાઈઓ ઘડીને વ્યવસ્થા પૂરી પાડે છે.
૩૧. અધિનિયમનો ઉદ્દેશ સરકારી અથવા જાહેર ક્ષેત્ર સંગઠનોની અંદર કર્મચારીઓને ખાનગી રીતે અથવા જાહેર રિપોર્ટ દ્વારા તેમાં થતા ખોટા કૃત્યોની સંસ્થાકીય યોગ્ય સત્તાધિકારીઓને અથવા વ્યક્તિગત જાણ કરી શકવાની પરવાનગી આપી તેમની જવાબદારીમાં સુધારો કરવાનો છે. અધિનિયમમાં જોગવાઈ હોવી જોઈએ કે આવી માહિતી મેળવતા સત્તાધિકારી સ્વતંત્ર વ્યક્તિ હોવા જોઈએ અને સંબંધિત સરકાર અથવા જાહેર ક્ષેત્ર સંગઠનના ભાગ ન હોવા જોઈએ.
૩૨. તેમણે ખાનગી રીતે મળેલી કોઈ માહિતીમાં કોઈ આરોપો મૂકેલા હોય, તો તેમણે તેની તપાસ જાહેર સેવક અથવા માહિતી આપનારનો અનાદર ના થાય તે રીતે કરવાની રહેશે.
૩૩. તે બાબતની પણ ખાતરી કરવાની રહેશે કે ગેરકાયદેપણા માટે જે વ્યક્તિઓએ યોગ્ય અને સાચી માહિતી આપી છે તેમનું રક્ષણ કરવાનું રહેશે અને તેનો યોગ્ય બદલો પણ ચૂકવી શકાય. તે બાબતની પણ ખાતરી કરવી એટલી જ જરૂરી છે કે માહિતી બહાર પાડવાની આ સવલતનો દુરુપયોગ વ્યક્તિગત વેર વસૂલાત માટે ના થાય.

૩૪. વ્યક્તિઓ દ્વારા વેરભાવનાને કારણે અથવા બદલો લેવાની ભાવનાથી તેનો દુરુપયોગ થવાની શક્યતાને કારણે આવા પગલામાં અંતરાયો રહેલા છે. જોકે, સંબંધિત સત્તાધિકારી જો વાજબી રીતે માહિતી સાચી હોવાનું માનતા હોય તો જ તેના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ કરે અને પગલા લઈ શકે.
૩૫. આ સંદર્ભે યુ.કે. માં આ ક્ષેત્રમાં કાર્યરત એક સંસ્થા ‘પબ્લિક કન્સર્ન એટ વર્ક’ ને તેમના શ્વેતપત્ર ‘ધ ગવર્નન્સ ઓફ પબ્લિક બોડીઝ’ દ્વારા યુ. કે. ની સરકારની માન્યતા પામ થઈ છે. સરકારે સરચાઈ અને જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવામાં માહિતી પ્રગટ કરનારની મહત્વની ભૂમિકા સ્વીકારી છે અને તે સંબંધમાં ઉક્ત સંગઠનનો આ ક્ષેત્રના અગ્રેસર સંગઠન તરીકે ઉલ્લેખ કર્યો છે. ઉક્ત સંગઠને કેટલાક કેસ સ્ટડી સહિત માહિતી પ્રગટ કરવાના ઉદ્દેશની તરફેણ કરતા અનેક પેપર પ્રસિદ્ધ કર્યા છે.
૩૬. એક પેપરમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે “નીતિની બાબતમાં, તાજેતરના વર્ષોમાં અત્યંત મહત્વનો ફેરફાર જાહેર સંસ્થાઓમાં ઉચ્ચ ધોરણે સુનિશ્ચિત કરવા અને દર્શાવવાના સાધન તરીકે નોલાન સમિતિનું વ્હીસલ બ્લોઇંગને આપેલું સમર્થન રહેલું છે. વ્હીસલ બ્લોઇંગ શબ્દ મિડિયાને માહિતી લીક કરવી જેવા જાણીતા અર્થમાં નહિ પરંતુ સંગઠનની અંદર અથવા તેને સંલગ્ન સ્વતંત્ર સમીક્ષા માળખાની અંદર સમસ્યાઓ ખાનગી રીતે ઉઠાવવાના અર્થમાં ઉપયોગમાં લેવાય છે.”
૩૭. ભારતમાં વ્હીસલ બ્લોઇંગ શબ્દ વડાપ્રધાનના નેશનલ હાઇવે કંસ્ટ્રક્શન સંગઠનમાં ઈજનેર એવા બિહારના સત્યેન્દ્ર દૂબેના કેસની દર્દભર્યા કિસ્સાની યાદ અપાવે છે. શ્રી દૂબેએ આત્મવિશ્વાસપૂર્ણ રીતે સત્તાતંત્રને કેટલીક અનિયમિતતાઓની જાણ કરી હતી. ત્યારપછી તેમનું ખૂન થયું અને આ સંબંધમાં અન્ય મૃત્યુઓ પણ નોંધાયા છે. ગુજરાતમાં આરટીઆઈ એક્ટિવિસ્ટ અમિત જેઠવા અને સમગ્ર દેશમાં બીજા ઘણા આરટીઆઈ એક્ટિવિસ્ટના ખૂનની બાબત વિચારણા માગી લે છે.
૩૮. નોંધનીય છે કે પબ્લિક ઇંટેરેસ્ટ ડિસ્ક્લોઝર એન્ડ પ્રોટેક્શન ઓફ પર્સન્સ મેકિંગ ઇ ડિસ્ક્લોઝર બિલ, ૨૦૧૦ સંસદમાં રજૂ થયું છે.
૩૯. માહિતી અધિકારી અધિનિયમનું ઘડતર:
 માહિતી મેળવવાના અને માહિતી આપવાના અધિકારને, કલમ ૧૯(૨) હેઠળ ગ્રાહ્ય રાખી શકાય તે મર્યાદામાં, વાજબી નિયંત્રણોને અદીન, ભારતના સંવિધાનની કલમ ૧૯(૧)(ક) થી બાંધધરીકૃત, વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના ભાગ તરીકે સમાવવામાં આવ્યો છે.
૪૦. જો લોકોને સર્વોપરી તરીકેની તેમની ભૂમિકા બજાવીને તેમની સરકારને સૂચના આપવાની હશે તો તેમની પાસે તમામ માહિતી, વિચારો અને દ્રષ્ટિબિંદુ સુધી પહોંચવાનો માર્ગ હોવો જ જોઈશે. આ વાણીની સ્વતંત્રતા ફક્ત નીતિ નિર્ધારણ માટે જ મહત્વની નથી પરંતુ સરકારની તેના અમલીકરણમાં તપાસ કરવામાં પણ મહત્વની છે. આમ, સરકારને નાગરિકો પાસેથી માહિતી રોકવાની કોઈ સત્તા નથી.
૪૧. વાણીનું સ્વાતંત્ર્ય શાંતિપૂર્ણ સામાજિક પરિવર્તનની પ્રક્રિયા માટે મહત્વનું છે. તે પગલા લેવાય તે પહેલા અભિપ્રાયોની ચકાસણી કરવાની પરવાનગી આપે છે.
૪૨. બ્રિટીશ સંસદે માહિતીનો સ્વાતંત્રતા અધિનિયમ ૨૦૦૦ ઘડ્યો છે. અધિનિયમમાં જાહેર સત્તાધિકારીઓ દ્વારા પ્રાપ્ય રેકોર્ડ્સ માહિતી મેળવવાના અધિકારની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. તેઓ સ્વાભાવિક રીતે જ કેટલીક ચોક્કસ માહિતી જાહેર કરવા બંધાયેલા છે.
૪૩. ભારત સરકારે આ અધિકારનું મહત્વ પિછાણ્યું અને માહિતી અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫ પસાર કર્યો. અધિનિયમ વિસ્તૃત અર્થમાં સરકારની કામગીરીની બાબતમાં નાગરિકોને માહિતી મેળવવાનું સ્વાતંત્ર્ય સુનિશ્ચિત કરે છે. તે જાહેર સત્તાધિકારી પર જ્યારે પણ પૂછવામાં આવે ત્યારે માહિતી રજૂ કરવાની જવાબદારી નાખે છે.

૪૪. જો ઉક્ત અધિનિયમ મુખ્ય નીતિ દરખાસ્તો અને કરવાની દરખાસ્ત થઈ હોય તેવા મુખ્ય બહુપાર્શ્વીય કરારોમાં સમાવિષ્ટ સંબંધિત બાબતો અંગે કોઈની પાસેથી માગણી ના થઈ હોય છતાં સરકારની માહિતી જાહેર કરવા માટેની જોગવાઈ કરે તો તે વધારે સારો બની શકે. ઘણું કરીને, આવી નીતિઓ/પ્રોજેક્ટ/કરારથી જેને અસર થવાની છે તે લોકો તેનાથી અને તેમના જીવન પર તેની અસરો અને પરિણામોથી અજાણ હોય છે. ૧૯૯૪માં ભારત સરકારે સંસદ અને રાજ્યો અથવા લોકોને વિશ્વાસમાં લીધા સિવાય અને ઉક્ત કરારના ગુણદોષ અંગે રાષ્ટ્રીય ચર્ચા કર્યા વગર સાર્વજનિક ડબલ્યુટીઓના કરાર એક મહત્વનું ઉદાહરણ છે. સંઘ સરકારે રાજ્ય યાદીમાં વિષયો બાબતમાં તેની વહીવટી સત્તા હેઠળ ઘણા કરારો કર્યા છે.

૪૫. વૈધાનિક સુધારાની પ્રક્રિયા કેટલીક માન્ય સુધારણા સહિત ઘડાય એ જરૂરી છે. તે મુક્ત સરકાર અને પારદર્શી વહીવટની જોગવાઈ કરતો હોવો જોઈએ.

૪૬. માહિતી અધિકાર અધિનિયમ ૨૦૦૫ પસાર થઈ ગયો છે અને અમલમાં છે.

૪૭. ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૨૨ નો અપવાદ નીચે પ્રમાણે છે:

“લોકાયુક્ત, સામાન્ય અથવા ખાસ લેખિત હુકમ કરીને, એમ ફરમાવી શકશે કે આ અધિનિયમની ૨૨એ અથવા તે હેઠળ તેમને સોંપેલી કોઈપણ સત્તા અથવા તેમના ઉપર મૂકેલી ફરજો (કલમો ૧૨ અને ૧૩ હેઠળ રાજ્યપાલને રિપોર્ટો કરવાની સત્તા સિવાયની), તે હુકમમાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે તેવા કલમ ૧૫માં ઉલ્લેખેલા અધિકારીઓ, કર્મચારીઓ અથવા એજન્સીઓ પણ વાપરી શકશે અથવા બજાવી શકશે.”

અધિનિયમની ઉક્તજોગવાઈઓમાં, અપવાદમાંથી એટલે કે (કલમ ૧૨ અને ૧૩ હેઠળ રાજ્યપાલને રિપોર્ટ કરવાની સત્તા સિવાય) કલમ ૧૨ અને ૧૩ શબ્દો અને આંકડા દૂર કરવા જરૂરી છે કારણ કે કલમ ૧૨ અને ૧૩ હેઠળ રાજ્યપાલને રિપોર્ટ કરવાની કોઈ જોગવાઈ નથી. આથી, “કલમ ૧૨ અને ૧૩, શબ્દો અને આંકડાને બદલે “કલમ ૧૪” શબ્દ અને આંકડા મૂકવા જરૂરી છે.

૪૮. ભારતીય લોકશાહીમાં હાલના પરિપ્રેક્ષ્યમાં તમામ સ્તરે આત્મવિશ્વાસનો અભાવ અને ભ્રષ્ટાચારનું સંકટ છે. તેથી, લોકાયુક્તની સંસ્થાની સ્થાપના ફરવામાં આવી છે. તેને વધારે અસરકારક બનાવવાની છે અને તેને વધુ સારી અને અસરકારક ભૂમિકાથી સક્ષમ બનાવવા વધુ વિવેકાધિકાર આપવાની જરૂર છે. લોકાયુક્ત અધિનિયમ હેઠળ લોકાયુક્તની સત્તાઓ અને કામગીરીઓ પર અંતરાય અને નિયંત્રણો મૂકે છે. તેથી, અધિનિયમમાં યોગ્ય સુધારાવધારાજરૂરી છે, લોકાયુક્તમાં લોકોના આત્મવિશ્વાસમાં અસરકારક રીતે વધારો કરવા લોકાયુક્તના અધિનિયમની જોગવાઈઓ પર યોગ્ય સુધારા વધારા સાથે નવેસરથી એક નજર કરવી પડશે, જે તેના પરિણામને વધુ અસરકારક બનાવે, દાખલા તરીકે, લોકાયુક્તને ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ, ૧૯૮૬માં યોગ્ય સુધારા મારફત જાહેર મહત્વની/અથવા જાહેર હિતની કોઈપણ બાબતમાં શોધ તપાસ અથવા તપાસ કરવાની સત્તા આપવામાં આવે અને અધિનિયમની કલમ ૭માં જરૂરી સુધારો કરવામાં આવે જે માત્ર પદાધિકારી સામે જ શોધ તપાસ અથવા તપાસની જોગવાઈ કરી છે તેના બદલે, જાહેર મહત્વની કોઈપણ બાબતમાં પૂછપરછ અથવા તપાસ કરવા માટે વધુ વિવેકાધિકાર આપવા માટે અવકાશને વિસ્તૃત કરી શકાય પછી ભલે તે જાહેર પદાધિકારી સામે કોઈપણ આક્ષેપો અથવા આરોપ ના હોય. આમ, કોઈપણ જાહેર કાર્યકર્તાઓ સામે આક્ષેપો અથવા આરોપ નાહોય તો પણ ઈન્કવાયરી અથવા તપાસ કરી શકાય છે. જો તે સિસ્ટમ અથવા વહીવટમાં ખામી હોય તો તે મોટા પાયે જનતાને અથવા જાહેર નાણાંને અસર કરતી હોય, તો લોકાયુક્ત દ્વારા ઈન્કવાયરી અથવા તપાસ કરી શકે.

ગુજરાત લોકાયુક્ત કચેરીનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ

૪૯. લોકાયુક્ત સંસ્થા આપણા રાજ્યમાં જુલાઈ ૧૯૮૮થી અસ્તિત્વમાં આવી. તેનું પોતાનું મકાન ન હોવાથી તેણે ટાઉન હોલ એનેક્સી, સેક્ટર-૧૭, ગાંધીનગરમાં કામગીરી શરુ કરી. ત્યારબાદ, 'લોકાયુક્ત ભવન'નું હાલનું મકાન માત્ર આ સંસ્થા માટે જ બંધાયુ હતું અને લોકાયુક્ત ભવનમાં આ કચેરી ૧૯મી નવેમ્બર, ૨૦૦૨થી કાર્યરત થઈ.
૫૦. લોકાયુક્ત સંસ્થાનો હવાલો સંભાળ્યા પછી આ મારો બીજો અહેવાલ હોઈ, હું ૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ સુધીના સમયગાળા દરમિયાન અધિનિયમ હેઠળ મારી કામગીરી રજૂ કરવાની દરખાસ્ત કરુ છું.
૫૧. ૦૧/૦૪/૨૦૨૧ ના રોજ ૦૩ શોધ તપાસ કેસ, ૧૪ તપાસ કેસ અને ૧૩૯ પ્રકીર્ણ અરજીઓ અનિર્ણીત હતી. ઉપરાંત ૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ સુધીના સમયગાળા દરમિયાન ૦૧ શોધતપાસ કેસ, ૦૮ તપાસ કેસ અને ૨૪૦ પ્રકીર્ણ અરજીઓ મળી છે. વર્ષ ૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ સુધીના સમયગાળા દરમિયાન આવા ૦૪ શોધ તપાસ કેસ, ૨૨ તપાસ કેસ અને ૩૭૯ પ્રકીર્ણ અરજીઓ (કુલ કેસ ૪૦૫) હાથ ઉપર છે.
૫૨. તા.૩૧/૦૩/૨૦૨૨ સુધીમાં ઉક્ત ૪૦૫ કેસમાંથી ૧૫ તપાસ કેસ અને ૩૬૫ પ્રકીર્ણ અરજીઓનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. આમ, ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ ના રોજ મુજબ ૦૪ શોધ તપાસ કેસ, ૦૭ તપાસ કેસ અને ૧૪ પ્રકીર્ણ અરજીઓ (કુલ ૨૫ કેસ) નિકાલ કરવાના બાકી છે.

લોકાયુક્તે, કેટલીક બાબતોમાં, ફરિયાદો અથવા તેની સમક્ષ તપાસના કેસોમાં સંકળાયેલા મુદ્દાઓ માટે સૂચનો કર્યા છે. દાખલા તરીકે, પેથોલોજી લેબોરેટરી અંગેની તપાસકેસ નંબર ૯/૨૦૨૦માં, પેથોલોજી લેબોરેટરી નોંધણી અને કામગીરી તથા માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશો અંગેના મુદ્દાનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. માનનીય હાઈકોર્ટ સમક્ષ હુકમનો અનાદર અંગે કાર્યવાહી અગાઉથી જ કરવામાં આવી હતી. આ બાબતને ધ્યાને રાખીને, ગુજરાત કિલનિકલ (નોંધણી) અધિનિયમ, ૨૦૨૧ તરીકે ઓળખાતા સૂચિત અધિનિયમ સહિત સરકાર દ્વારા લેવામાં આવેલ પગલાંને ધ્યાને રાખીને ભલામણો/સૂચનો કરવામાં આવ્યા છે કે આ અંગે ઉપરોક્ત અધિનિયમમાં લાયકાત, જવાબદારી તથા નોંધણી અંગે બારીકાઈથી તપાસ કરવી જોઈએ, જે વ્યક્તિની જવાબદારી કે કલીનીકલી સ્થાપનાની જવાબદારીના કાર્યક્ષેત્ર થી બહાર હોય.

તેવી જ રીતે વરસાદની અછત અથવા અછતના કિસ્સામાં પોલીસી અથવા દુષ્કાળ મેન્યુઅલ હેઠળ આપવામાં આવતા લાભો અંગે પણ ફરિયાદો કરવામાં આવી છે. આ મુદ્દો P I L તરીકે માન્ય વડી અદાલતમાં નિર્ણય માટે છે. અને તે મુદ્દો તપાસ કેસ નં.૧૨/૨૦૧૮ માં પણ હોઈ અને સરકારશ્રીના વિગતવાર જવાબથી તેઓએ જણાવેલ છે કે જુદા જુદા માપદંડથી અછત વિસ્તાર અને ઓછા વરસાદ નક્કી કરવામાં આવ્યો છે. આમ આ નીતી વિષયક પ્રશ્ન હોય તેમજ આ મુદ્દો નામદાર હાઈકોર્ટ સમક્ષ અનિર્ણીત હોય. અત્રેથી આ મુદ્દા અંગે વધારાની વિગતમાં ઉતરેલ નથી અને ઇન્કયાવરી ફેસલ કરેલ આ મુદ્દો સરકાર ઉપર છોડવામાં આવેલ છે. જો કે, તે નીતિ વિષયક બાબત હોવાથી, પીઆઈએલ નામદાર હાઈકોર્ટ સમક્ષ અનિર્ણીત છે.

૫૩. માનવબળ

હાલના મંજૂર થયેલા કર્મચારી વર્ગની સ્થિતિ, ભરાયેલી જગ્યા અને ભરતીનો પ્રકાર નીચે જણાવ્યા મુજબનો છે:-

કાયમી જગ્યા: ૨૫

ક્રમાંક	હોદ્દો	મંજૂર થયેલી જગ્યાની સંખ્યા	પગાર ધોરણ (રૂ.) (૭માં પગારપંચ મુજબ)	ભરાયેલી જગ્યાની સંખ્યા	ભરતીનો પ્રકાર
(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)	(૬)
૧.	લોકાયુક્ત	૧	૨,૫૦,૦૦૦ નિયત	૧	વૈદાનિક
૨.	રજીસ્ટ્રાર	૧	૭૦,૫૧૦-૧૫૪૦-૭૬,૭૭૦ (છઠ્ઠા પગારપંચ મુજબ)	૧	જિલ્લા ન્યાયાધીશની કેડરમાંથી પુનઃનિમણૂક
૩.	નાયબ રજીસ્ટ્રાર	૧	૭૮,૮૦૦-૨,૦૯,૨૦૦	૦	ખાલી
૪.	મદદનીશ રજીસ્ટ્રાર	૧	૫૬,૧૦૦-૧,૭૭,૫૦૦	૧	કરારગત નિમણૂક
૫.	સચિવ	૧	૫૬,૧૦૦-૧,૭૭,૫૦૦	૧	કરારગત નિમણૂક
૬.	સેક્શન અધિકારી	૧	૪૪,૯૦૦-૧,૪૨,૪૦૦	૧	કરારગત નિમણૂક
૭.	રહસ્ય સચિવ	૧	૪૪,૯૦૦-૧,૪૨,૪૦૦	૧	કરારગત નિમણૂક
૮.	ગુજરાતી સ્ટેનોગ્રાફર ગ્રેડ-૧	૧	૪૪,૯૦૦-૧,૪૨,૪૦૦	૧	કરારગત નિમણૂક
૯.	મદદનીશ	૩	૩૫,૪૦૦-૧,૧૨,૪૦૦	૨	કરારગત નિમણૂક
૧૦.	અંગ્રેજી સ્ટેનો ગ્રેડ-૨	૧	૩૫,૪૦૦-૧,૧૨,૪૦૦	૦	ખાલી
૧૧.	કારકુન	૧	૧૯,૯૦૦-૬૩,૨૦૦	૦	નિયત પગાર સાથે કરારગત નિમણૂક
૧૨.	ગુજરાતી ટાઇપીસ્ટ	૧	૧૯,૯૦૦-૬૩,૨૦૦	૧	કરારગત નિમણૂક
૧૩.	ડ્રાઇવર	૨	૧૯,૯૦૦-૬૩,૨૦૦	૨	૨-નિયમિત નિમણૂક
૧૪.	ચોબદાર	૧	૧૫,૭૦૦-૫૦,૦૦૦	૧	કરારગત નિમણૂક
૧૫.	પટાવાળા-કમ-ડ્રાઇવર	૧	૧૫,૭૦૦-૪૭,૬૦૦	૦	ખાલી
૧૬.	પટાવાળા	૫	૧૫,૭૦૦-૪૭,૬૦૦	૩	નિયમિત નિમણૂક
૧૭.	વોચમેન	૧	૧૫,૭૦૦-૪૭,૬૦૦	-	આઉટસોર્સિંગ એજંસી હાયર કરવામાં આવી છે.
૧૮.	સ્વીપર-કમ-હમાલ	૧	૧૫,૭૦૦-૪૭,૬૦૦	-	આઉટસોર્સિંગ એજંસી હાયર કરવામાં આવી છે.

હંગામી જગ્યાઓ-૩

ક્રમાંક	હોદ્દો	મંજૂર થયેલી જગ્યાની સંખ્યા	પગાર ધોરણ (રૂ.) (૭માં પગારપંચ મુજબ)	ભરાયેલી જગ્યાની સંખ્યા	ભરતીનો પ્રકાર
(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)	(૬)
૧૯.	તપાસ અધિકારી	૧	૬૭,૭૦૦-૨,૦૮,૭૦૦	૦	ખાલી
૨૦.	સેક્શન અધિકારી	૧	૪૪,૯૦૦-૧,૪૨,૪૦૦	૧	કરારગત નિમણૂક
૨૧.	કારકુન-સહ-ટાઇપિસ્ટ	૧	૧૯,૯૦૦-૬૩,૨૦૦	૧	કરારગત નિમણૂક

નોંધ: (૧) આ તમામ હંગામી જગ્યાઓ વર્ષો વર્ષ ચાલુ રાખવામાં આવે છે.

કુલ જગ્યા: (કાયમી અને હંગામી) - ૨૮

ભરાયેલી જગ્યાઓ: ૨૦, ખાલી જગ્યા: ૦૮

(૨) કરારગત ધોરણે નિયુક્ત કરવામાં આવેલા અધિકારીઓ/કર્મચારીઓને અનુક્રમે સા.વ.વિ.ના ઠરાવ ક્રમાંક:આરઈએમ/૧૦૨૦૦૨/યુઓઆર/૮૨/ગ-૨ તા.૭/૭/૨૦૧૬ અને ઠરાવ ક્રમાંક:આરઈએમ/૧૦૨૦૧૮/૨૫૩૨૭૭/ગ-૨ તા.૪/૧૧/૨૦૧૯ અનુસાર, વયનિવૃત્તિ વખતે મળતા તેમના છેલ્લા પગારના લાગુ પડતા હોય તે મુજબ પગારના ૯૦% અથવા ૩૫% ચુકવવામાં આવે છે. કલાર્કની જગ્યા રા. ૧૫૦૦૦ના નિયત પગારથી કરાર આધારે યોગ્ય નવા ઉમેદવારની નિયુક્તિથી ભરવામાં આવી છે.

૫૪. લોકાયુક્ત સહિત કચેરી મહેકમનું મંજૂર થયેલું સંખ્યાબળ “૨૮” છે, તે પૈકી ઉપર કોલમ-૬ માં જણાવ્યા પ્રમાણે ૭ જગ્યાઓ રાજ્ય અને સમગ્ર દેશમાં કોવિડ-૧૯ની મહામારીની પરિસ્થિતિને કારણે ખાલી રાખવામાં આવી છે. તેમજ હાલમાં કેસોની તપાસનું કામ વધારે નથી, આથી તપાસ અધિકારીની જગ્યા ભરવાની જરૂર નથી. ‘વોચમેન’ અને ‘સ્વીપર-સહ-હમાલ’ ની જગ્યાને સંબંધિત છે ત્યાં સુધી, સરકારની હાલની નીતિ અને પદ્ધતિ અનુસાર, કચેરી મકાનના રક્ષણ માટે સુરક્ષા વ્યવસ્થા વાર્ષિક કરાર ધોરણે એજંસી મારફત કરવામાં આવે છે અને કચેરીના સફાઈ કામ માટે ખાનગી સંસ્થા પાસેથી વાર્ષિક કરાર ધોરણે કામ લેવામાં આવે છે.

૫૫. કચેરી ચલાવવા માટે દર વર્ષે કરવી જરૂરી કુલ અંદાજપત્રીય જોગવાઈ અંદાજે રા. ૧.૯૫ કરોડ થાય છે.

૫૬. કચેરીનું વહીવટી માળખું ત્રણ શાખા/પાંખનું બનેલું છે, જેમકે (૧) ન્યાય શાખા (૨) વહીવટી અને મહેકમ શાખા અને (૩) હિસાબી શાખા, ન્યાય શાખાના વડા રજીસ્ટ્રાર છે, વહીવટી અને મહેકમ શાખાના વડા મદદનીશ રજીસ્ટ્રાર અને હિસાબી શાખાના વડા સચિવ છે. શાખા સ્તરે થયેલી કામગીરીની રજુઆતની ચેનલ કચેરી હુકમો હેઠળ નિયત કર્યા પ્રમાણેની છે.

અહેવાલના સમય દરમિયાનની કામગીરી

૫૭. આ ભાગમાં અહેવાલના મહત્વના ક્ષેત્રને આવરી લેવામાં આવ્યું છે અને તે રાજ્યમાં લોકાયુક્ત સંસ્થાની કામગીરીના મુખ્ય અને મહત્વના પાસાં સંબંધિત છે. અહેવાલ હેઠળના સમયગાળા દરમિયાન, આ સંસ્થા દ્વારા કરવામાં આવેલી ફરિયાદોના આંકડા અને વિગતોગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ની જોગવાઈઓ હેઠળ તપાસ હેતુ માટે માત્ર સંસ્થાની કામગીરી દર્શાવવા માટે આ ભાગમાં રજૂ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ સંસ્થાની કર્મચારી સંખ્યા અને ક્ષમતાનું વાસ્તવિક ચિત્ર તેના દ્વારા પ્રગટ થઈ શકશે નહિ અને માત્ર આ આંકડાઓને જ આધારે, સંસ્થાની ઉભી કરાયેલી બિનઉપયોગી ક્ષમતા મેળવવાનું અઘરું છે. સ્વાભાવિકપણે આમ બને છે કારણ કે, હું અંગતપણે માનું છું કે ગુજરાત અધિનિયમ ૧૯૮૬માં લોકાયુક્તે ભજવવાની મર્યાદિત ભૂમિકાની જોગવાઈ કરાયેલ છે. કાર્યક્ષેત્ર અને અસરકારકતા બંને રીતે જોઈએ તો લોકાયુક્ત પાસે તદ્દન મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્ર અને સત્તા છે અને આ જ બાબત ફરિયાદોની ઘણી અલ્પ સંખ્યા માટેનું મુખ્ય કારણ છે.
૫૮. મેં મારી પ્રવૃત્તિને સઘન બનાવી અને સૌ પ્રથમ જૂના કેસો પર તત્કાલ ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું અને જેના પર તત્કાલ ધ્યાન આપવું જરૂરી હતું તેવા વર્ષ ૨૦૨૧-૨૦૨૨ ના નવા કેસો પણ સાથોસાથ હાથ ધર્યાં.
૫૯. આથી ભ્રષ્ટાચારના ભયનો સામનો કરવા માટે યોગ્ય કાનૂની માળખા સાથે સર્વગ્રાહી દ્રષ્ટિ જરૂરી છે. તે સુપેરે સ્વીકારવામાં આવે છે કે પ્રવૃત્તિના દરેક ક્ષેત્રમાં ભ્રષ્ટાચાર વ્યાપક છે અને તે દરેક જીવનવ્યવસાયમાં પ્રચલિત અને સ્વીકાર્ય છે.
૬૦. જાહેર જીવનમાં તે વ્યક્ત થવું જોઈએ કે ભ્રષ્ટાચાર વ્યક્તિગત રીતે થોડીક વ્યક્તિઓ-ચુકવનાર તેમજ લાંચ મેળવનાર - જ લાભદાયી હોય છે પરંતુ એકંદરે તે દેશના આર્થિક સ્વાસ્થ્ય અને રાજકીય વ્યવસ્થા તેમજ સામાન્ય રીતે જાહેર જનતા માટે હાનિકારક છે.
૬૧. આથી, લોકાયુક્ત જેવી સંસ્થાઓની સ્થાપના એ લોકોને સ્વચ્છ, પારદર્શક અને જવાબદાર સરકાર પૂરી પાડવા માટેનું એક પગલું છે. તેથી શાસન અને વહીવટમાં પારદર્શકતા સાથે નિરપેક્ષતામાં પરિણમે તેવા નિયંત્રણ અને સંતુલન ધરાવતી કાર્યપદ્ધતિ નિયત કરવા માટે કાયદાકીય માળખું પૂરું પાડવા વિધાનસભા અને વહીવટી સરકાર બંને દ્વારા જરૂરી પગલાં લેવામાં આવે એવી આશા અને ઈચ્છા છે.

૬૨. રજા અને વેકેશન

ગુજરાત લોકાયુક્ત (સેવાની શરતો) નિયમો, ૧૯૯૨ નિયમ ૮(૧) અને ૮(૨) નીચે મુજબ છે.

“૮ રજા - (૧) લોકાયુક્તને મળવાપાત્ર રજા અંગેની કાર્યવાહી ગુજરાત હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશને લાગુ પડતા નિયમોના એવા સુધારાને અદીન છે કે લોકાયુક્ત સેવાના પૂરા થયેલા દરેક વર્ષના એક મહિનાના દરે અને સેવાના બાકીના સમયગાળા માટે પ્રમાણમાં પૂરેપૂરા ભથ્થા પર રજા લેવા હકદાર છે.

(૨) લોકાયુક્તને તેના દ્વારા નિયત કરાયેલ સમય દરમિયાન દરેક વર્ષમાં ૩૦ દિવસનું વેકેશન રહેશે”

જોકે, વર્ષ એટલે કે ૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ દરમિયાન નીચે સહી કરનાર વ્યક્તિએ જ દિવસનું જ વેકેશન ભોગવ્યું હતું. તેમજ તબીબી બાબતો અને હોસ્પિટેલાઈઝેશનના કારણે ૮ દિવસની જ રજા ભોગવી હતી.

૬૩. કેસો અંગેની વિગતો તેમજ તેમાં થયેલ પ્રાપ્તિ અને પ્રગતિ અંગેની માહિતી પરિશિષ્ટ-૧, ૨ અને ૩ માં આપવામાં આવી છે.

૬૪. લોકાયુક્ત સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરવા માટેની જોગવાઈ અને કાર્યપદ્ધતિ અંગે લોકોને જાગૃત કરવા માટે એક બોર્ડ તૈયાર કરીને કચેરીના મુખ્ય પ્રવેશદ્વાર પર મુકવામાં આવ્યું છે. કચેરીમાં પેમ્ફ્લેટ (જોડાણ-૪) લગાવવામાં આવેલ છે.

૬૫. પરચૂરણ વહીવટી કામગીરી

- (૧) નાશ કરવા યોગ્ય હોય તેવા જૂના અને મુદત બહારના રેકર્ડનો નાશ કરવાની કામગીરી પૂર્ણ કરવામાં આવી છે.
- (૨) લોકોની સહાય માટે એક હેલ્પલાઇન શરૂ કરવામાં આવી અને આ કામગીરી મદદનીશ રજીસ્ટ્રારને સોંપવામાં આવી છે.
- (૩) કચેરીએ કચેરીની સાધનસમગ્રી, લેખન સામગ્રી વગેરેની ખરીદી માટે 'જેમ પોર્ટલ' પર નોંધણી કરાવી છે અને નોંધાયેલ એજન્સી પાસેથી વિવિધ સેવાઓ મેળવવામાં આવે છે.
- (૪) કર્તવ્ય સૂચિ તૈયાર કરીને આ સંસ્થાના સંબંધિત અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓને આપવામાં આવી.
- (૫) અનિર્ણીત અને નિકાલ કરવામાં આવેલા કેસો, ડેડસ્ટોક અને પુસ્તકાલયોના પુસ્તકોની પ્રત્યક્ષ ખરાઈની કામગીરી હાથ ધરવામાં આવી.
- (૬) અમે ગુજરાત લોકાયુક્ત નિયમો ૧૯૮૯ના ૨૪(૨) નિયમ મુજબ પોલીસ સ્ટેશન મારફત ઝડપી પ્રક્રિયા માટે સંબંધિત સાક્ષીઓ અને પક્ષકારોને ટપાલ ફેક્સ અને ઈ-મેઇલ દ્વારા સમન્સ અને નોટિસ મોકલી છે તેમજ તેઓને વધારાના માપદંડ તરીકે એસએમએસ દ્વારા પણ વખતોવખત જાણ કરી છે. પ્રકીર્ણ અરજીઓમાં ખર્ચ ઘટાડવા માટે ફરિયાદી સાથેનો પત્રવ્યવહાર પણ અંતર્દેશીય પત્ર (જોડાણ-૫) કરવામાં આવે છે.
- (૭) ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ, ૧૯૮૬ની કલમ-૯(૪) હેઠળ આપવામાં આવ્યા મુજબ, ફરિયાદ કરતી વખતે (૧૨) બાર ફરિયાદીઓ (૧૦૦૦ x ૧૨) દ્વારા રૂ.૧૨,૦૦૦/- ની રકમ જમા કરવામાં આવી છે. ઉક્ત ફરિયાદોના નિકાલ માટે લોકાયુક્તના હુકમો અનુસાર, થાપણની રકમ પરત કરવાનો દાવો કરવા માટે સંબંધિત ફરિયાદીઓને નોટિસ આપવામાં આવી છે. ફરિયાદી કેસના નિકાલની તારીખથી ૧૨ મહિનાના વૈધાનિક સમયગાળામાં થાપણની રકમ પરત કરવા માટે દાવો નહીં કરે, તો ગુજરાત લોકાયુક્ત નિયમો, ૧૯૮૯ના નિયમ-૩૪ની જોગવાઈઓ મુજબ આ બધી રકમ સરકારમાં જમા કરવામાં આવશે.
- (૮) ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ ની કલમ ૨૧(ક) હેઠળ માનનીય લોકાયુક્તના હુકમો મુજબ રૂ.૨૦૦૦ ની કુલ રકમ જમ કરીને રાજ્ય સરકારને જમા કરવામાં આવેલ છે.
- (૯) લોકાયુક્ત કચેરીની સત્તાવાર વેબસાઇટ <https://lokayukta.gujarat.gov.in> બનાવવામાં આવી છે. મોટા પાયે લોકોને માહિતી જાણ સારું ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬, ગુજરાત લોકાયુક્ત નિયમો ૧૯૮૯ તેમજ માહિતી અધિકાર અધિનિયમ ૨૦૦૫ (આરટીઆઈ) હેઠળની સક્રિય જાહેરાત (પ્રોએક્ટીવ ડિસ્ક્લોઝર) અન્વયે કર્મચારીવર્ગ સંબંધિત માહિતી, હેલ્પલાઇન નંબર વગેરેને વેબસાઇટ પર અપલોડ કરવામાં આવેલ છે.

ભાગ - ૪

સમાપન

૬૬. જાહેર જીવનમાં પ્રામાણિકતા માટે લોકશાહીની બહેતર, અસરકારક અને સ્થાયી કામગીરી માટે લોકાયુક્ત સંસ્થા જરૂરી છે. લોકશાહી વ્યવસ્થાની કાયદેસરતા અને વિશ્વસનીયતા માટે આ સંસ્થા આવશ્યક છે. આ કચેરીનું મુખ્ય કાર્ય, સત્તાધિકાર ધરાવતા તમામ લોકો વ્યક્તિગત નાગરિક પ્રત્યે જવાબદારીની સ્પષ્ટ સમજણ જાળવી રાખે તે સુનિશ્ચિત કરવાનું છે. આ સંસ્થાના પાયાના સિદ્ધાંતો સાથે કોઈ બાંધછોડ ન હોવી જોઈએ.
૬૭. ભ્રષ્ટાચારની વ્યાખ્યા એ છે કે જાહેર હોદ્દાનો ખાનગી લાભ માટે ઉપયોગ કરવો. અમલદાર પર અસરકારક નિયંત્રણ અને તકેદારી રાખવામાં આવે તો તે જડમૂળમાંથી નાબૂદ થઈ શકે છે. ભ્રષ્ટાચારના કારણે આર્થિક પ્રગતિ અને ગરીબી નાબૂદીની પ્રક્રિયા ધીમી પડી છે. તેના કારણે રાષ્ટ્રની સલામતી વ્યવસ્થા પર પણ અસર પડી છે. ભ્રષ્ટાચારનાબૂદ કરવા માટે પ્રબળ ઈચ્છાશક્તિ હોવી જોઈએ.
૬૮. ભ્રષ્ટાચારને નબળા શાસનનું એક સૌથી હાનિકારક પરિણામ હોવાનું જોવા મળેલ છે. ભ્રષ્ટાચાર મૂડીરોકાણને ઘટાડે છે અને આર્થિક વિકાસ તેમજ પાયાની સામાજિક સેવાઓ ઘટાડીને તેમજ તે પૂરા પાડવાના ખર્ચમાં વધારો કરી માનવીય વિકાસને અવરોધે છે. તે ગરીબીમાં પણ વધારો કરીને નાણાંકીય વ્યવસ્થાને તોડી નાખે છે અને રાજ્યની કાયદેસરતાને અસર કરે છે. રાષ્ટ્ર માટે ભ્રષ્ટાચારનું નુકસાન ખૂબ જ મોટું છે.
૬૯. તંત્ર અને શાસનમાં પારદર્શકતા અને સુધારણા લાવવા માટે આપણે, ઉચ્ચ સ્થાનોએથી ભ્રષ્ટાચારનો નાશ કરવો પડશે. તેથી, પક્ષપાત, સગાવાદ અને શિથિલતાના દરેકમુળ ચકાસવા પડશે. તેનાથી વહીવટ અને જાહેર હિતઅથવા સામાજિક કલ્યાણમાં કાર્યક્ષમતાનું ધોરણ સુધારવામાં અને આવી સંસ્થામાં લોકોનો ભરોસો અને વિશ્વાસ સ્થાપિત કરવામાં સહાયતા મળશે. એ નોંધવું જરૂરી છે કે ભ્રષ્ટાચાર સૂચકાંકમાં આપણો રેકર્ડ ખરાબ છે.
૭૦. જાહેર સેવકો દ્વારા સરકારની વહીવટી પાંખ વતી વાપરવાપાત્ર વિવેકાદીન સત્તાનો દુરુપયોગ અથવા ઉપયોગ ન કરવા સામે “નાગરિકોના ચોકીદાર” તરીકે લોકાયુક્ત સંસ્થાને જોવામાં આવે છે. આ સંસ્થાને ‘વહીવટી સરકારી સેફ્ટી વાલ્વ’ તરીકે પણ જોવાય છે કારણ કે તે સરકારમાં સક્ષમ સત્તાધિકારીઓના તપાસ અહેવાલો દ્વારા જાહેર સેવકોના ખોટા વહીવટ અને ભ્રષ્ટાચાર રોકવામાં, નિયંત્રણ કરવામાં અને ઘટાડવામાં મદદ કરે છે અને આવી સરકારોને ખોટો વહીવટ અને ભ્રષ્ટાચારના સંભવિત આક્ષેપોમાંથી બચાવે છે.
૭૧. ઓમ્બડ્ઝમેન તરીકે લોકાયુક્ત સંસ્થાનું ધ્યેય, ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ, ૧૯૮૬ હેઠળ મર્યાદિત વિવેકાધિકાર અને સત્તા સાથે નાગરિકોના વ્યક્તિગત કેસનું નિવારણ કરવાનું છે. તેથી, જાહેર હિતના અમુક કેસોમાં આ સંસ્થાની મર્યાદિત દરમિયાનગીરીથી તંત્રમાં પારદર્શકતા, જવાબદારી અને/અથવા સુધારણા આવે છે. તેનાથી જાહેર સમસ્યાઓના નિવારણ માટે સહાયતા મળે છે.
૭૨. જો આપણે અસરકારક, બહેતર પારદર્શકતાવાળું અને જવાબદારીવાળું વહીવટીતંત્ર ઈચ્છતા હોય તો રાજ્યએ લોકાયુક્ત સંસ્થાનું મહત્વ સ્વીકારવું જ પડશે અને તે માટે આ સંસ્થાને વધુ અસરકારક બનાવવી પડશે જેથી લોકોનો વિશ્વાસ મેળવી શકાય તે માટે ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ માં યોગ્ય સુધારો કરી,

લોકાયુક્ત વધુ વિવેકબુદ્ધિ વાપરી શકે એવી જોગવાઈ કરવી જોઈએ. ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ની કલમ ૭માં પદાધિકારી સામે શોધ તપાસ અને તપાસની જોગવાઈ છે. પદાધિકારીની વ્યાખ્યા કલમ ૨(૭) માં દર્શાવેલી છે. અધિનિયમની કલમ ૭ માં જરૂરી સુધારો જરૂરી છે અને તેમાં જાહેરહિત અથવા જાહેર મહત્વ બાબત અંગે તંત્રની પારદર્શકતા અને જવાબદારી માટે તપાસ અથવા શોધ તપાસ કરી શકે તેવો સુધારો કરવો જરૂરી છે. લોકાયુક્ત જાહેરહિતમાં કોઈપણ બાબત અંગે તપાસ કરી શકે તેવી સ્વાયત્તતા આપવી જોઈએ જેથી લોકોમાં આ સંસ્થા માટે વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા વધી શકે. આ સુધારા ની વિચારણા કરતી વખતે કાયદાકીય માળખું જેમાં ભ્રષ્ટાચાર અધિનિયમ અને તેના જેવી અન્ય સંસ્થાઓ જેવી કે લોકાયુક્ત, કેન્દ્રીય તકેદારી આયોગ જેવી સંસ્થાઓ પણ જરૂરી વિવેકાધિકાર અને સત્તા ધરાવતા નથી. ભ્રષ્ટાચારમાં સામેલ હોય તેવી વ્યક્તિઓ સામે જરૂરી અસરકારક પગલાં લેવા માટે જરૂરી કાનૂની જોગવાઈ હોવી જોઈએ. ભ્રષ્ટાચાર માટેની સજા અને દેખરેખના અભાવ ભ્રષ્ટાચારનું કારણ માની શકાય. સજાની કડક જોગવાઈના અભાવે એવી છાપ પડે છે કે વ્યક્તિ તેની ભ્રષ્ટ પ્રવૃત્તિમાંથી બચી જાય છે. ફોજદારી કેસ સહિતના પગલા લેવામાં આવે છે તો પણ તેની સજા ભ્રષ્ટાચારમાં સામેલ વ્યક્તિઓને રોકી શકાય તેટલી અસરકારક હોતી નથી. મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે આ અંગે ચર્ચા-વિચારણા થવી જોઈએ કે જે દોષિત હોય અથવા ભ્રષ્ટાચારમાં સામેલ હોય તેના માટે ચોક્કસ જોગવાઈ હોવી જોઈએ તેમજ તંત્ર પણ હોવું જોઈએ કે જે ભ્રષ્ટાચાર દ્વારા એકઠી થયેલી સંપત્તિ શોધી કાઢે અને તેવી એકઠી કરેલી સંપત્તિ જપ્ત કરવા માટે પણ અસરકારક કાનૂની જોગવાઈ હોવી જોઈએ. ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમની કલમ ૨૦(૧)ની જોગવાઈમાં, પુરાવા અધિનિયમ, ૧૯૭૨ સંદર્ભે કાનૂની પૂર્વધારણા બાંધવા માટેની ફરજ પાડવા માટે સાબિત કરવાની જવાબદારી અને પૂર્વધારણાનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં અપ્રમાણસરની સંપત્તિ અંગેની આનુષંગિક ધારણા માટે યોગ્ય સુધારો કરી શકાય છે, આરોપી અથવા દોષિત વ્યક્તિ સ્ત્રોત વિષે ખુલાસો કરવામાં નિષ્ફળ જાય ત્યારે આ જવાબદારી પરિવારના સભ્યો સહિત ભ્રષ્ટાચારમાટે દોષિત વ્યક્તિ ઉપર જવાબદારી હોવી જોઈએ. એવી જોગવાઈ પણ થઈ શકે કે ફક્ત સામેલ વ્યક્તિની જ નહીં પરંતુ તેના પરિવાર અને નજીકના સંબંધીઓની સંપત્તિ પણ ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ સિવાય કે તેઓના આવકના સ્વતંત્ર સ્ત્રોત અંગે ખુલાસો કરવામાં આવ્યો હોય, ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમમાં મળેલી અપ્રમાણસરની સંપત્તિનું નિવારણ અને તંત્રમાં કાનૂની માળખામાં કડક જોગવાઈ હોવી જરૂરી છે.

વિદેશી હૂંફિયામણા અધિનિયમ, ૯૯ (એફઈએમએ) જેવા કાનૂન હોવા છતાં પણ ભ્રષ્ટાચાર અંગેની આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રણાલીઓ વધુમાં વધુ ચકાસવી જરૂરી છે અને પીએમએલએ, અધિનિયમ (પ્રીવેન્શન ઓફ મની લોન્ડરિંગ એક્ટ) ભારતમાં લાગુ પડતો હોવાથી બહારના પ્રદેશોમાં તેનો અમલ મર્યાદિત છે. તેથી, આ કાનૂનનો ભંગ કરનાર ભ્રષ્ટાચારમાં સામેલ હોય તેવી વ્યક્તિને જરૂરી કાનૂની જોગવાઈ અથવા કાનૂની માળખા દ્વારા શોધી શકાય. તેનાથી તંત્ર વધુ અસરકારક બનશે. યોગ્ય કાનૂની માળખા માટે ચુકેના બ્રાઈબરી એક્ટ અથવા ચુએસએ ના એફસીપીએનું પરીક્ષણ કરી શકાય.

૭૩. કામની જાળવણી અને અમલીકરણમાં તેમજ વ્યવસ્થાની કામગીરીમાં ગુણવત્તા અને સુધારો લાવી શકાય તે માટે સરકાર અને તેના વિભાગોના સહકારથી પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા છે તેવી જ રીતે જ્યારે ફરિયાદોમાં જ્યારે ઉલ્લેખ કરવામાં આવે ત્યારે વધુ જવાબદારી સાથે વ્યવસ્થામાં સુધારા અને કામગીરી માટેના સૂચનો અને અનુવર્તી પ્રક્રિયાઓ પણ વધી જાય છે. મળેલા સહકાર અને પ્રતિભાવની પણ હું કદર કરું છું.

૭૪. રોજિંદા કામકાજ તેમજ સામાન્ય દરખાસ્તો અને મુદ્દાઓ અંગેના મારા પત્રવ્યવહાર પરત્વે સરકારી વિભાગોના જુદા જુદા અધિકારીઓ અને સત્તાતંત્રો તરફથી મળેલા પ્રતિભાવ અને સહકાર ની પણ હું પ્રશંસા કરું છું.
૭૫. હું ઉલ્લેખ કરું છું કે, સામાન્ય વહીવટ વિભાગ મારફત આ સંસ્થાની વહીવટી સમસ્યાઓ ઉકેલવામાં મને સરકાર તરફથી યોગ્ય પ્રતિસાદ અને સહકાર મળી રહ્યો છે.
૭૬. જેમની પાસેથી મને પૂરેપૂરો સહકાર મળ્યો છે તેવી મારી રજીસ્ટ્રી મારફત આપવામાં આવેલી સેવાનો હું સ્વીકાર કરું છું.
૭૭. અંતે, હું ઉલ્લેખ કરું છું કે મેં તા.૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી તા.૩૧/૦૩/૨૦૨૨ સુધીના સમયગાળા દરમિયાન કામગીરીના તમામ પાસાંઓને આવરી લેવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે તેમ છતાં કશુંય બાકી રહી ગયું હોય તો તેનો ઉલ્લેખ આગામી વાર્ષિક એકત્રિત અહેવાલમાં કરવામાં આવશે.

ગાંધીનગર.

તા. ૨૧/૦૬/૨૦૨૨

સહી/-

(રાજેશ એચ. શુક્લ)

લોકાયુક્ત

ગુજરાત રાજ્ય.

ભાગ - ૫
જોડાણ - ૧ તપાસ

તા.૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ સુધીના સમયગાળા દરમિયાન તપાસના કેસોમાં થયેલ પ્રગતિની યાદી

ક્રમ	કેસ નં.	મળ્યા/ નોંધણી તા.	ફરિયાદ/અરજીનો પ્રકાર	અંતિમ પરિણામ
૧	૨	૩	૪	૫
૧.	શોધ - તપાસ કેસ નં.૦૪/૨૦૧૫	૦૫/૦૮/૨૦૧૫	સત્તાના દુરુપયોગ અને પક્ષપાત અંગે જાહેર પદાધિકારી સામે ફરિયાદ.	જાહેર પદાધિકારીએ નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં સિવિલ એપલિકેશન નં.૧૮૮૬૫/૨૦૧૫ ફાઈલ કરી હતી. તેને ૦૪/૦૨/૨૦૧૬ના રોજ કાઢી નાખવામાં આવી. તે જાહેર પદાધિકારીએ ઉપરના હુકમ સામે એલ.પી.એ.નં.૧૩૮/૧૬ ફાઈલ કરી હતી જેને નામદાર હાઈકોર્ટ દ્વારા ૦૩/૦૩/૧૬ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને એલ.પી.એ. નં.૧૩૮/૧૬માં સ્ટેમાટે સિવિલ એપિલિકેશન નં.૧૮૩૫/૧૬ કરેલ જેમાં નામદાર ઉચ્ચ અદાલતે તા.૦૫/૦૪/૨૦૧૬ ના રોજ લોકાયુક્ત સમક્ષના કેસ આગળ ચલાવવા મનાઈ હુકમ આપેલ. તે મનાઈહુકમ વખતોવખત લંબાવવામાં આવી રહેલ છે. તેથી આ તપાસ કેસ અનિર્ણિત છે.
૨.	શોધ તપાસ કેસ નં.૦૧/૨૦૨૧	૨૧/૧/૨૦૨૧	સત્તાના દુરુપયોગ, નાણાંકીય અનિયમિતતા અને ભ્રષ્ટાચાર સંબંધિ જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ બાબતે ગુજરાત નામદાર રાજ્યપાલ દ્વારા તપાસ કરવા ફરમાવવામાં આવેલ છે.	સૂનાવણી માટે પડતર અને હવે પછીની તારીખ.૨૭/૬/૨૦૨૨ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલ.
૩.	શોધ તપાસ કેસ નં.૦૨/૨૦૨૧	૦૪/૦૨/૨૦૨૧	સત્તાના દુરુપયોગ નાણાંકીય અનિયમિતતા અને ભ્રષ્ટાચાર સંબંધિ જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ બાબતે ગુજરાત ના નામદાર રાજ્યપાલ દ્વારા તપાસ કરવા ફરમાવવામાં આવેલ છે.	સૂનાવણી માટે પડતર અને હવે પછીની તારીખ તા.૨૭/૬/૨૦૨૨ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલ.

ક્રમ	કેસ નં.	મળ્યા/ નોંધણી તા.	ફરિયાદ/અરજીનો પ્રકાર	અંતિમ પરિણામ
૧	૨	૩	૪	૫
૪.	શોધ તપાસ કેસ નં.૦૧/૨૦૨૨ (સૂઓમોટો પૂછપરછ કેસ નં.૧૧/૨૦૨૦ ને આ તપાસ કેસમાં પરિવર્તિત કરવામાં આવેલ છે.	૦૬/૦૧/૨૦૨૨	ગુજરાતી દૈનિક અખબાર પત્ર સંદેશમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ સમાચારના આધારે જાહેર પદાધિકારી સામે સત્તાના દુરુપયોગ, નાણાંકીય અનિયમિતતાઓ અને ભ્રષ્ટાચાર વગેરેની જાહેર પદાધિકારી સામે તપાસ માટે સૂઓમોટુ કાર્યવાહી કરવામાં આવી છે.	સૂનાવણી અને પુરાવા માટે પડતર હવે પછીની તા. ૨૪/૬/૨૦૨૨ના રોજ નક્કી કરવામાં આવેલ છે.

જોડાણ - ૨

તપાસના કેસો

તા.૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ દરમિયાન તપાસના કેસોમાં થયેલ કાર્યવાહીની પ્રગતિની યાદી

ક્રમ	કેસ નં.	ફરિયાદ મળ્યા ની તારીખ	ફરિયાદ/અરજીનો પ્રકાર	અંતિમ પરિણામ
૧	૨	૩	૪	૫
૧	તપાસ નં.૧૨/૨૦૧૮	૩૦/૧૧/૨૦૧૮	જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતાઓ બાબતે ફરિયાદ.	આ તપાસનો તા.૨૧/૩/૨૦૨૨ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવેલ છે.
૨	તપાસ નં.૦૧/૨૦૨૦	૨૮/૦૮/૨૦૨૦	૨૧ ના રીપોર્ટ પ્રમાણે અમદાવાદ શહેર તેમજ ગુજરાત રાજ્યની રસ્તાના નબળા નિભાવને લગતા તા.૨૬/૮/૨૦૨૦ના રોજ ગુજરાતી દૈનિક અખબાર “દિવ્ય ભાસ્કર”માં પ્રકાશિત થયેલ સમાચાર પર લેવાયેલ સુઓમોટો/સ્વયં કાર્યવાહી	આગળની સૂનાવણી અને અંતિમ હુકમો માટે પડતર
૩	તપાસ નં.૦૨/૨૦૨૦	૦૩/૦૯/૨૦૨૦	જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા સંબંધિ થયેલ ફરિયાદ.	તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વ્યાજબી કારણ જણાતું ના હોઈ, તેથી આ તપાસનો તા.૫/૮/૨૦૨૧ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૪	તપાસ નં.૦૪/૨૦૨૦	૦૧/૧૦/૨૦૨૦	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	સૂનાવણી અને પુરાવા માટે આ તપાસ પડતર છે. હવે પછીની તા.૨૭/૦૬/૨૦૨૨ના રોજ ઠક્કી કરવામાં આવી છે.
૫	તપાસ નં.૦૫/૨૦૨૦	૦૭/૧૦/૨૦૨૦	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વાજબી કારણ જણાતું ના હોઈ, તેથી આ તપાસનો તા.૨૮/૦૬/૨૧ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૬	તપાસ નં.૦૬/૨૦૨૦	૦૭/૧૧/૨૦૨૦	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વાજબી કારણ જણાતું ના હોઈ, તેથી આ તપાસનો તા.૨૮/૦૬/૨૧ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.

ક્રમ	કેસ નં.	ફરિયાદ મળ્યા ની તારીખ	ફરિયાદ/અરજીનો પ્રકાર	અંતિમ પરિણામ
૧	૨	૩	૪	૫
૭	તપાસ નં.૦૭/૨૦૨૦	૦૮/૧૨/૨૦૨૦	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વાજબી કારણ જણાતું ના હોઈ, તેથી આ તપાસનો તા.૧૮/૦૬/૨૧ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૮	તપાસ નં.૦૮/૨૦૨૦	૦૮/૧૨/૨૦૨૦	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વાજબી કારણ જણાતું ના હોઈ, તેથી આ તપાસનો તા.૧૮/૦૬/૨૧ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૯	તપાસ નં.૦૯/૨૦૨૦	૧૯/૧૨/૨૦૨૦	ગુજરાતમાં પેથોલોજી લેબોરેટરી (રોગવિજ્ઞાન) પ્રયોગશાળા) દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ ગેરકાયદેસર વ્યવહાર પદ્ધતિને લગતા તા.૨૧/૦૫/૨૦૧૮ના રોજ ગુજરાતી ટૅનિક અખબાર “ગુજરાત સમાચાર” માં પ્રકાશિત થયેલ સમાચાર પર લેવાયેલ સુઓમોટો/સ્વયં કાર્યવાહી. (૨૧ ના રીપોર્ટમાંથી લીધું)	તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વાજબી કારણ જણાતું નાહોઈ, તેથી તા.૧૭/૦૧/૨૦૨૨ના રોજ તપાસનો નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો જરૂરી કાર્યવાહી માટે હુકમની નકલ રાજ્યના આરોગ્ય અને તબીબી સેવા વિભાગને યોગ્ય પગલાં લેવા માટે મોકલવામાં આવેલ.
૧૦	તપાસ નં.૧૦/૨૦૨૦	૧૯/૧૨/૨૦૨૦	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતાઓ બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	સૂનાવણી માટે પડતર અને હુકમો માટેની તા.૨૩/૬/૨૦૨૨ના રોજ નિયત કરવામાં આવેલ.
૧૧	તપાસ નં.૧૧/૨૦૨૦	૧૯/૧૨/૨૦૨૦	સરકારી જમીન પર પક્ષકાર દ્વારા કરવામાં આવેલ ગેરકાયદે દબાણને દૂર કરવા સંબંધિ તા.૧૫/૪/૨૦૧૭ ના રોજ ગુજરાતી અખબાર સંદેશમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ સમાચારો અંગે સૂઓમોટું કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવેલ.	આ કેસની તપાસ હાથ ધરવા માટે વાજબી કારણ જણાતા હોઈ, તેથી મે તપાસને શોધ તપાસ કેસમાં રૂપાંતરિત કરવા માટે તા.૦૬/૦૧/૨૨ના રોજ હુકમ કરવામાં આવ્યો છે અને તે પ્રમાણે ઉક્ત તપાસને શોધ તપાસ કેસ નં.૦૧/૨૦૨૨ તરીકે નોંધવામાં આવે છે.

ક્રમ	કેસ નં.	ફરિયાદ મળ્યા ની તારીખ	ફરિયાદ/અરજીનો પ્રકાર	અંતિમ પરિણામ
૧	૨	૩	૪	૫
૧૨	તપાસ નં.૧૨/૨૦૨૦	૧૯/૧૨/૨૦૨૦	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	આ તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વાજબી કારણ જણાતું ના હોઈ, તેથી આ તપાસનો તા.૧૮/૦૬/૨૧ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૧૩	તપાસ નં.૧૫/૨૦૨૦	૨૧/૧૨/૨૦૨૦	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	આ બાબત ન્યાયાધિન હોઈ તેમજ કોઈ ઠોસ પૂરાવો રજૂ કરવામાં આવેલ નથી. તેથી તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વાજબી કારણ જણાતું ન હોઈ, તા.૨૪/૦૯/૨૦૨૧ ના રોજ આ તપાસનો નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૧૪	તપાસ નં.૧૬/૨૦૨૦	૨૧/૧૨/૨૦૨૦	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	આ તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વ્યાજબી અને પર્યાપ્ત કારણ જણાતું ના હોઈ, તા.૧૧/૧૧/૨૦૨૧ના રોજ આ તપાસનો નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૧૫	તપાસ નં.૦૧/૨૦૨૧	૧૬/૯/૨૦૨૧	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	આ તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વ્યાજબી અને પર્યાપ્ત કારણ જણાતું ના હોઈ, તા.૨૧/૦૩/૨૦૨૨ના રોજ આ તપાસનો નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૧૬	તપાસ નં.૦૨/૨૦૨૧	૨૧/૦૯/૨૦૨૧	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	આ તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વ્યાજબી કારણ જણાતું ના હોઈ, તા.૨૮/૧૦/૨૦૨૧ ના રોજ આ તપાસનો નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૧૭	તપાસ નં.૦૩/૨૦૨૧	૨૧/૦૯/૨૦૨૧	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાંકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	આ તપાસ હાથ ધરવા માટે કોઈ વ્યાજબી કારણ જણાતું ના હોઈ, તા.૨૪/૦૯/૨૦૨૧ ના રોજ આ તપાસનો નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.

ક્રમ	કેસ નં.	ફરિયાદ મળ્યા ની તારીખ	ફરિયાદ/અરજીનો પ્રકાર	અંતિમ પરિણામ
૧	૨	૩	૪	૫
૧૮	તપાસ નં.૦૪/૨૦૨૧	૨૧/૦૯/૨૦૨૧	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	આ બાબત સૂનાવણી માટે પડતર છે અને આગળની કાર્યવાહી અર્થે તા.૨૮/૬/૨૦૨૨ પર મુલતવી રાખવામાં આવેલ છે.
૧૯	તપાસ નં.૦૫/૨૦૨૧	૨૯/૦૯/૨૦૨૧	સત્તાના દુરુપયોગ અને નાણાકીય અનિયમિતતા બાબતે જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ થયેલ ફરિયાદ.	જાહેર પદાધિકારી વિરુદ્ધ તપાસ હાથ ધરવા માટે કે તેમની પૂછપરછ કરવા સબબ કોઈ વ્યાજબી કારણ જણાતું ના હોઈ, તેથી આ તપાસને ને તા.૨૫/૦૨/૨૦૨૨ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવેલ હતો.
૨૦	તપાસ નં.૦૭/૨૦૨૧	૨૩/૧૨/૨૦૨૧	અમદાવાદ ફ્લાયઓવર બ્રિજ પડી જવા અંગે/તૂટી જવા અંગે દૈનિક અખબાર અનુક્રમે દિવ્ય ભાસ્કર અને ઈન્ડિયન એક્સપ્રેસમાં તા.૨૩/૧૨/૨૦૨૧ અને તા.૨૪/૧૨/૨૦૨૧ના રોજ પ્રસિદ્ધ થયેલ સમાચારોની વિગતોને ધ્યાને લઈને હાથ ધરવામાં આવેલ સૂઓમોટું કાર્યવાહી.	ફરિયાદ સાંભળવામાં આવેલ છે, પ્રતિવાદીની સુનાવણી માટે બાબત તા.૨૩/૦૬/૨૦૨૨ ના રોજ નિયત કરવામાં આવી છે.

જોડાણ - ૩
તપાસના કેસો

તપાસના કેસો, પૂછપરછ કેસો અને મળેલ અન્ય પ્રકીર્ણ અરજીઓ તેમજ તા.૦૧/૦૪/૨૦૨૧ થી ૩૧/૦૩/૨૦૨૨ દરમિયાન થયેલા તેના નિકાલ અંગેની માહિતી દર્શાવતું પત્રક.

ક્રમ	કેસનો પ્રકાર	વર્ષની શરૂઆતે પડતર	વર્ષ દરમિયાન મળેલ	વર્ષ દરમિયાન થયેલ નિકાલ	તા.૩૧/૦૩/૨૦૨૨ ના રોજ મુજબ પડતર
૧	૨	૩	૪	૫	૬
૧	શોધ તપાસના કેસો	૦૩*	૦૧	૦૦	૦૪
૨	તપાસના કેસો	૧૪	૦૮	૧૫	૦૭
૩	પ્રકીર્ણ અરજીઓ	૧૩૯	૨૪૦	૩૬૫	૧૪
	સરવાળો	૧૫૬	૨૪૯	૩૮૦	૨૫

*ફરિયાદી દ્વારા ઉચ્ચ ન્યાયાલયમાં રજૂ કરવામાં આવેલ બાબતમાં નામદાર ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા આપવામાં આવેલ મનાઈ હૂકમને કારણે જ(ચાર) શોધ તપાસના કેસો પૈકી- ૧(એક) શોધ તપાસ કેસ નં.૦૪/૨૦૧૫ પડતર છે.

ANNEXURE-IV

ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમની જોગવાઈઓ અનુસાર.....

૧. કલમ-૨(૭)(અ) મુખ્યમંત્રી, અન્ય મંત્રીઓ, રાજ્યકક્ષાના મંત્રીઓ, નાયબ મંત્રીઓ અને સાંસદીય સચિવશ્રીઓ
તથા
કલમ-૨(૭)(બ) સરકારી કંપની કે તેની સહાયક કંપનીના અધ્યક્ષ, ઉપાધ્યક્ષ અથવા બિનસરકારી ડાયરેક્ટર/સભ્ય
તથા
કલમ-૨(૭)(ક) સરકારી માલિકીનાં બોર્ડ કોર્પોરેશનના અધ્યક્ષ, ઉપાધ્યક્ષ, બિનસરકારી ડાયરેક્ટર
અથવા
કલમ-૨(૭)(ડ) રાજ્યની યુનિવર્સિટીના કુલપતિશ્રીઓ સામે ભ્રષ્ટાચાર વગેરેના આક્ષેપ ધરાવતી ફરિયાદ અત્રે થઈ શકે છે.
૨. અન્ય અધિકારીઓ, કર્મચારીઓ, પદાધિકારીઓ સામેની ફરિયાદ લોકાયુક્ત અધિનિયમ મુજબ અત્રે થઈ શકે નહીં.
૩. કલમ-૮(૪) ભ્રષ્ટાચાર વિગેરેની તારીખથી પાંચ વર્ષના સમયગાળામાં ફરિયાદ થઈ શકે. વિલંબ માફ કરવાની જોગવાઈ કાયદામાં નથી.
૪. કલમ-૯(૨) ફરિયાદમાં દર્શાવેલ હકીકતો/આક્ષેપોનાં સમર્થનમાં સોગંદનામું રજુ કરવાની જોગવાઈ કાયદામાં છે.
૫. કલમ-૯(૪) ફરિયાદ સાથે રૂ.૧,૦૦૦/- (એક હજાર) ડીપોઝીટ જમા કરાવવાની જોગવાઈ છે.
૬. કલમ-૯(૫) જાણી જોઈને ભ્રષ્ટાચાર પોટા આક્ષેપ ધરાવતી ફરિયાદ કરનાર દોષિત હોય તો કેદ અને દંડની સજાની જોગવાઈ કાયદામાં કરવામાં આવી છે.
૭. કલમ-૧૦(૨) ફરિયાદી અને સંબંધકર્તા જાહેર હોદ્દાઓની ઓળખ સામાન્ય રીતે ખાનગી રાખવાની કાયદાકીય જોગવાઈ છે.

ANNEXURE - V

ખાનગી.

જા.નં.લકય/જયુડી/પરચ અરજ/ /૨૨/ /૨૨.

લોકાયુક્ત કચેરી, સેક્ટર-૧૦-બી, ગાંધીનગર તા. / /૨૨.

પ્રતિ

વિષય:- આપની તારીખ ની અરજી

શ્રીમાન,

ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ ની કલમ ૨(૭) તથા તે હેઠળના નિયમો અને જોગવાઈઓ ધ્યાને લેતા, આપની ઉપરોક્ત અરજી ગુજરાત લોકાયુક્ત અધિનિયમ ૧૯૮૬ ની જોગવાઈઓના દાયરામાં આવતી ન હોઈ (સુસંગત ન હોઈ) અત્રે ચલાવવા પાત્ર ન હોવાથી દફતરે કરવામાં આવેલ છે. તેની નોંધ લેવા વિનંતી.

સેક્શન ઓફીસર,
લોકાયુક્ત કચેરી, ગાંધીનગર.

સરકારી મધ્યસ્થ મુદ્રણાલય, ગાંધીનગર.

